

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Elena HOTÁROVÁ

KRÍZA DŮVERY ČLOVEKA VOČI BOHU

Antropologické příčiny

Vedúci bakalárskej práce: ThLic. Pavel Vojtěch Kohut OCD

PRAHA 2006

Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne a v zozname prameňov a literatúry uviedla všetky informačné zdroje, ktoré som použila.

V Prahe dňa 19.4. 2006

vlastnoručný podpis

ÚVOD

Základom všetkých hlbších vzťahov je dôvera. Vo vzťahoch medzi priateľmi, manželmi, v rodine, v komunite zasvätených osôb... je dôvera nevyhnutnou podmienkou vzniku, ďalšieho rastu a rozvoja. V kresťanstve na celom svete, ale zvlášť v Európe, ktorej korene sú kresťanské, uvádzajú štatistiky pokles počtu ľudí, hlásiacich sa k viere. Môžeme hovoriť o kríze vzťahu človeka voči Bohu. Človek prirodzene túži po transcendentne, láka ho „tajomno“ a ani sám netuší, že táto túžba vychádza z hĺbky srdca, pretože túži po Bohu, je stvorený Bohom a pre Boha. Boh neprestáva priťahovať človeka k sebe a jedine v ňom nájde človek pravdu a šťastie, ktoré neprestajne hľadá.¹ Človek je pozvaný hneď od svojho vzniku nadviazať dialóg s Bohom. Veď jestvuje jedine preto, že ho Boh z lásky stvoril a že ho z lásky neprestajne udržuje. A žije úplne podľa pravdy, iba ak slobodne túto lásku uzná a oddá sa svojmu Stvoriteľovi.²

Niektorí ľudia však toto dôverné životné spojenie s Bohom odmietajú. Príčiny sú rôzne: vzburá proti zlu, ktoré je vo svete, náboženská nevedomosť alebo ľahostajnosť, zlý príklad veriacich,³ negatívne životné skúsenosti s predstaviteľmi Cirkvi, ale i emocionálne poranenia človeka pôsobiace už od jeho počatia... Tieto životné udalosti majú silný vplyv na formovanie obrazu - predstáv o Bohu. Prvými formátormi sú práve rodičia, ktorí skrze svoju autoritu, negatívny alebo naopak pozitívny prístup k svojmu dieťaťu pomáhajú modelovať základný postoj vzťahu dieťaťa k Bohu skrze prvotnú dôveru.

Vo svojej práci som sa pokúsila v prvej teoretickej časti biblickým pohľadom a teologickou syntézou objasniť pojem dôvery. Definovať pojem dôvery a emocionálneho zranenia z psychologického aspektu a napokon vnímať dôsledok krízy dôvery v Boha skrze dôveru človeka k človeku. V druhej – praktickej časti som uviedla niekoľko možností a spôsobov uzdravenia zranenej dôvery v súčasnej praxi. Cez prístup duchovný, psychologický a integrálny chcem poukázať na možnosti riešenia tohto tak rozšíreného problému krízy dôvery vo vzťahoch.

¹ Porov. KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI, Trnava 1999, (ďalej len: KKC), č. 27.

² Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, *Gaudium et spes*, č. 19.

³ Porov. KKC 29.

1. POVOLANIE ČLOVEKA DO DÔVERNÉHO SPOLOČENSTVA

Teoretická časť by mala synteticky objasniť teologický pojem dôvery ako prejavu teologálnych čností viery, nádeje a lásky na základe biblických východísk a systematickej teologickej reflexie.

1.1 Biblické východiská

Slovo dôvera je v biblickej reči Starého i Nového zákona vyjadrené viacerými výrazmi. Nie je abstraktným pojmom, ale vysvetľuje konkrétny postoj chovania človeka vo vzťahu k Bohu a je prejavom božských čností viery, nádeje a lásky.

Hebrejčina vyjadruje slovo dôvera troma výrazmi, ktoré sú vo význame: **בטח** (betach) -bezpečia, v zmysle dôvery voči Bohu, ktorý sprevádza, vedie a ochraňuje svoj vyvolený národ; **מיטת** (mivtach)- dôvery, nádeje v Božiu záchranu a spásu; **כסל** (kasál)- nádeje i bláznovstva.

Dôvera je tiež vyjadrená výrazom **אמן** (aman, amen), ktorým sa označuje viera ako taká, tiež niečo, čo sa pokladá za pevné a spoľahlivé. Osobná dôvera je zmyslom slovného spojenia veriť Pánovi. Jadrom starozákonného poňatia viery je osobná dôvera a poslušná, kajúca odovzdanosť Bohu.

Septuaginta a Nový Zákon slovo dôvera vyjadrujú výrazmi: **πίστις** (pistis), **πιστός** (pistos), **ἐλπίς** (elpis), **πείθειν** (peithein), **ἐπίζειν** (epizein) a tieto grécke výrazy, podobne ako hebrejské, okrem dôvery vyjadrujú tiež vieru, dôverčivosť, nádej, spoliehanie sa. Označujú aj to, čo vyvoláva vieru a dôveru.⁴

Z pohľadu biblickej histórie vidíme počiatky dôverného vzťahu človeka s Bohom už v knihe Genezis, keď Boh volá do svojho spoločenstva Adama a v ňom analogicky každého človeka. Adam prijíma toto pozvanie, nie je však schopný vytrvať vo vernosti a zachovať dôverný vzťah. Obracia svoju vieru - dôveru na nepriateľa Božieho a podlieha pokušeniu stačiť si sám a byť ako Boh (Gn 3, 1-6). Boh i napriek zlyhaniu človeka spoločenstvo lásky, svoj osobný vzťah k človeku neruší, nachádza východisko (Gn 3, 15) a tak, ako vnímame v dejinách Izraelského národa, vždy zostáva Bohom verným a žiarlivým Ex 20, 5). Opakovane ponúka človeku novú zmluvu (Gn 8, 8-17; Gn 15) a je sám iniciátorom návratu hriešnika do vzťahu dôvery.

⁴ Poznámky vyhladané cez internetový program Bible Works for Windows, Version 3,5.

Veľkým vzorom dôvery sa stáva Abrahám, ktorý tak dôveroval Bohu, že sa nezľakol ani obety vlastného syna (Gn 22, 8-14), lebo si bol istý, že sa 'Boh postará'.⁵ Abrahám vytrval v dôvere – „proti nádeji v nádeji uveril, že sa stane otcom mnohých národov“ (Rim 4, 18). Hoci nebol ešte obrezaný, bol poslušný vo viere jedinému – neznámemu Bohu, ktorý k nemu hovoril, „nezapochyboval nedôverčivo o Božom prisľúbení, ale posilnený vierou vzdával Bohu slávu, pevne presvedčený, že má moc aj splniť, čo prisľúbil“ (Rim 4, 20). Stal sa tak „otcom nás všetkých“ - veriacich (Rim 4, 16), lebo „uveril Bohu a počítalo sa mu to za spravodlivosť“ (Gn 15, 6). Teologálne čnosti sú darom milosti Božej a tak i Abrahám a po ňom všetko jeho potomstvo dostalo prisľúbenie, že sa stanú dedičmi sveta nie skrze zákon, ale z milosti – z viery (porov. Rim 4, 13-16).

Znáмым obrazom je postava kráľa Dávida. Boh si ho volí nie podľa kritérií ľudí, ale „hľadá na srdce“(1 Sam 16, 7). A tak môžeme sledovať vnútorný vzrast pomazaného Dávida, jeho úspechy a rozvoj darov, ktoré mu Boh dal, ako aj zmohutnenie vzťahu dôvery voči svojmu Bohu. Dávid chodil verne, spravodlivo a so srdcom úprimným voči Hospodinovi (1 Kr 3, 6).⁶ Mimoriadny prejav Dávidovej dôvery možno vidieť v zápase s Goliášom (1 Sam, 17), kedy sa Dávid nespoliehal na svoje schopnosti a silu, ale na milosť Božiu a stravovala ho horlivosť za obranu Boha Izraela. Hoci zlyhal a „musel znášať neblahé následky svojich dvoch hriechov, (...) pochopil, že hriech je osobná nevďačnosť voči láskavému a dobrotivému Bohu (porov. 2 Sam 12, 13) a jeho ľútosť a návrat k Bohu sa stali klasickým príkladom obrátenia pre všetky časy.“⁷ I modlitba žalmov je veľkou školou dôvery.⁸ (Porov. Ž 22;32;35;103)

„Stretnutie s Bohom sa deje tiež skrze človeka, priblížením človeka k Bohu a človeka k človeku. V Starom zákone sa toto priblíženie k opätujúcej láske nazýva 'prilnutie' (DABAK).“⁹

Vzťah medzi Starým a Novým zákonom je charakterizovaný kontinuitou a presahom.¹⁰ Starý zákon učí, že človek má svoju dôveru vkladať v Boha. Nový Zákon preberá pojem dôvery -/kontinuita/, ale chápe ho v novom svetle: vkladať dôveru v Ježiša Krista (Jn 14,1),

⁵ Porov. Marc-Francois LACAN OSB, heslo *Dôvera*. In *Slovník biblickej teológie*, X. LÉON – DUFOUR, Zagreb 1990, s. 227.

⁶ Josef ZVĚŘINA, *Teológia agapé I.*, Praha 1992, s. 30.

⁷ Jozef HERIBAN, *Úvod do Samuelových kníh*, Trnava 1996, s. 510.

⁸ KKC 304.

⁹ Porov. Josef ZVĚŘINA, *Teológia agapé I.*, Praha 1992, s. 30.

¹⁰ Porov. Ctirad Václav POSPÍŠIL, *Ježiš z Nazareta, Pán a Spasiteľ*, Praha 2002, s. 95.

Božieho Syna, pričom dôvera je darom milosti, ktorú dostávame skrze Krista (2 Kor 3, 4-5) a účasťou na Božom synovstve (1 Jn 3, 1-3)-/presah/.

Významným predstaviteľom vzťahu dôvery Boha a človeka v Novom zákone je apoštol Peter. Ježiš Kristus ho povolal ako svojho učeníka medzi prvými (porov. Mt 4, 18-22), neskôr ho vyvolil za apoštola (porov. Mk 5, 37) a patril do úzkeho kruhu Ježišových dôverníkov (porov. Mt 17,1). Ako prvý uveril a vyznal, že Ježiš je Kristus (porov. Mt 16, 13-23) Pán ho postupne formoval za vierohodného a vnútorne istého svedka jeho zmŕtvychvstania. Aj keď Peter zlyháva vo vernosti a trikrát zapiera svojho Majstra (porov. Mt 26, 69-75), no potom si to uvedomuje a hlboko ľutuje svoj čin. Pán Ježiš mu odpúšťa a obnovený vzťah spečatuje zo svojej strany tým, že udeľuje Petrovi pastiersky úrad v Cirkvi (porov. Jn 21, 15-19) a žiada trojnásobné vyznanie lásky – akoby potvrdenie, že Peter nanovo vstupuje do vzťahu dôvery a vernosti so svojim Pánom a Bohom.

Ďalšou výraznou postavou prvotnej Cirkvi je svätý apoštol Pavol, ktorý vyznáva istotu svojej viery a tým i pevnú dôveru v svojho Pána : „Viem, komu som uveril“ (2 Tim 1, 12). Pre neho je viera aj dôverou, ktorá je častejšie spomínaná ako dôvera v Božie vedenie. Je charakterizovaná ako ‘dôvera v Pánovi’ – ‘pépoitha en Kyrio’ (Gal 5,10).¹¹ „To znamená, že to nie je žiadna telesná dôvera, nemá ju Pavol, ako taký (ako človek), nedávajú ju Pavlovi Solúnčania, ako takí (ako ľudia), ale táto dôvera trvá, pokiaľ je Pavol, ako aj jeho poslucháči ‘en Kyrio’ – v Pánovi.“¹² Je to teda dôvera, ktorá má základ v Pánovi. Táto dôvera dáva Pavlovi jeho sebavedomie a nesie jeho apoštolskú plodnosť. „Máme teda takúto dôveru skrze Krista k Bohu“ (2 Kor 3, 4). (Porov. Fil 1, 25; 2, 24) A v tom je obsiahnuté aj : „Som presvedčený (dôverujem), že ten, čo začal vo vás dobré dielo, aj ho dokončí, až do dňa Krista Ježiša“ (Fil 1, 6). Táto dôvera vystupuje v priamej súvislosti s vierou v Ef 3,12, kde čítame: „V Ňom (totiž v Kristovi Ježišovi, našom Pánovi) sa odvažujeme pristupovať s dôverou skrze vieru v Neho (totiž v Boha).“ Vo viere v Boha získavame dôveru. A v tejto dôvere sa otvára sloboda v prístupe k nemu, ktorý sa nám otvoril v Ježišovi Kristovi. Viera umožňuje dôveru a v nej sa potvrdzuje a prejavuje. A tak vidíme v 2 Kor 1, 8-10 dôveru na mieste viery. Pretože tu vidíme zvláštnosť tejto dôvery, ktorá je vierou a viery, ktorá je dôverou, môžeme ho citovať: „Nechceme bratia, aby ste nevedeli o súžení, ktoré nás postihlo v Ázií, že sme totiž boli nad mieru, nad svoju silu preťaženi, takže sme dokonca stratili nádej, že vôbec prežijeme. Ba sami v sebe sme mali ortieľ smrti, aby sme nedúfali (nedôverovali) v seba samých, ale v Boha, ktorý kriesi

¹¹ Porov. Heinrich SCHLIER, *Nun aber bleiben diese Drei* (ďalej len: NBD), Einsiedeln 1971, s. 29.

¹² Porov. Fritz RIENECKER, *Sprachlicher Schlüssel zum Griechischen Neuen Testament*, Neumünster 1938, s. 608.

mŕtvych. On nás vytrhol a vytrhne z takého veľkého nebezpečenstva smrti; v Neho dúfame, že nás ešte vytrhne...“ Apoštol považuje v nanajvyš nebezpečnej situácii, ktorá bola nad jeho sily, svoj život za stratený. Ale on prijal rozsudok smrti, ktorý v nej bol vyslovený. Prijal ho úplne – nie ako osud, ale ako Božie riadenie. Zriekol sa svojej dôvery v seba a to znamená potom aj v dôvery v svet a dôveroval už iba Bohu, ktorý kriesi mŕtvych, že ho zachráni. To sa aj stalo a stane vždy znovu. Bola to teda slepá dôvera v plnom uvedomení si. Bola to dôvera zoči-voči smrti – proti smrti, v Boha, ktorý kriesi mŕtvych. Bola to oddaná dôvera k všemohúcemu a vernému Bohu.¹³

Stvorenie, zjavenie, vtelenie a milosť sú spôsoby, ktorými sa Boh vydal človeku. Tieto základné tajomstvá človeka objímajú, dávajú mu možnosť novej existencie. Človek je pozdvihnutý na partnera, príjemcu Božieho daru. Prvým aktom prijatia je viera, ktorou sa človek otvára nevýslovnému Božiemu tajomstvu AGAPE. Tak je človek utkávaný Božím sebazdieľaním a Božou vydanosťou, ktorá v ňom tvorí základ ľudskej dôstojnosti.

1.1.1 Dôverný vzťah a „božské“ čnosti z pohľadu teológov

Teologická reflexia bude obsahovať teologickú syntézu pojmu dôvera, vychádzajúc z teologálnych čností a z pohľadov teológov v histórii i v súčasnosti, ktorí vnímajú realizáciu dôvery vo vzájomnom medziľudskom vzťahu a interakcii Boha a človeka - v kresťanskej duchovnej skúsenosti.

„Teologálne čnosti sú základom, dušou a charakteristickou vlastnosťou morálneho konania kresťana“¹⁴ a Boh ich vlieva prostredníctvom Ducha Svätého do srdca každého človeka v okamihu ospravedlnenia (porov. Rim 5, 1-5). Dôvera je prejavom Božských čností v nás.

Preto je dôležité vrátiť sa späť k jednote viery, nádeje a lásky a uvedomiť si ich miesto v živote každého kresťana. Človek nachádza pravú cestu života jedine vierou, ktorú udržiava nádej. Vieryplná nádej ako úkon úplnej dôvery v Boha, ktorý prináša spásu skrze Kristovo veľkonočné tajomstvo, znamená úplné sebaobetovanie človeka Bohu a bratom, teda lásku. Dôverovať v Boha teda znamená milovať ho.¹⁵

Každý veriaci človek musí byť nutne nositeľom nádeje v prítomnosti i do budúcnosti a tým i nositeľom istoty, ktorá nie je stabilná, ale je skúšaná pochybnosťami, upevňovaná

¹³ Porov. Heinrich SCHLIER, *NBD*, Einsiedeln 1971, s. 30.

¹⁴ KKC 1813.

¹⁵ Porov. G. PIANA, heslo *Nádeje*. In *Slovník spirituality*, Stefano DE FIORES, Tullio GOFFI, Kostelní Vydří 1999 (ďalej len: Ssp), s. 560.

zápasmi a krízami viery. Viera a nádej dáva človeku schopnosť vnímať a rozlišovať znamenia čias, nádej dáva „schopnosť prežívať napätie prítomného času medzi rizikom vlastného zlyhania, svojou vnútornou neistotou vzhľadom k budúcnosti a dôverou v zasľúbenia Boha, ktorý prichádza a ktorý príde.“¹⁶

„Spojenie kresťanskej viery s nádejou a láskou si môžeme osvetliť z dvojakého hľadiska. Keď Boh zjavuje Krista a keď seba zjavuje v Ňom, spája v jedinom úkone lásku, sľub a uskutočnenie. So slovom, ktoré dáva najavo Jeho spasiteľné plány, spája túžbu, aby bolo slovo prijaté, sľub a lásku. Patričná odpoveď viery má byť zároveň príľnutím k jeho pravde, nádejou v to, čo sľubuje, a láskou k osobe, ktorá sa nám zdieľa (...) Druhé: pre odpoveď viery je nevyhnutný postoj dôvery k osobe, ktorá nám zjavenú pravdu dosvedčuje. S dôverou sú spojené dispozície nádeje a lásky: teda dúfame v túto osobu a milujeme ju. Preto sa v kresťanskej viere nutne zhodujú tieto sily veriaceho, t.j. dôvera a láska. Ich prostredníctvom objíma viera celého človeka a zaväzuje ho k totálnej odpovedi. Určujú zvláštnu spiritualitu, pretože vstupujú do hry tiež afektivita, citová stránka a zmýšľanie veriaceho.“¹⁷ Nádej povzbudzuje človeka, aby sa daroval, žil v človeku zmysel pre kontempláciu a vďačnosť za to, čoho sa mu dostalo a uvádza ho do praxe, ktorá má rozmer modlitby.¹⁸ Modlitba je teda spôsob realizácie troch čností vo vzťahu.

Modliaceho človeka sprevádzajú „tri nevyhnutné známky vnútornej štruktúry: viera v osobného, živého Boha; viera v Jeho skutočnú prítomnosť a dramatický dialóg medzi človekom a Bohom, ktorého prítomnosť človek uznáva.“¹⁹ Interakčný vzťah Boh – človek sa realizuje hlavne v modlitbe a z toho plynie dôvera, že Boh, ktorý ku nám hovorí a zjavuje sa nám, vypočuje našu modlitbu. „Viera, ktorá dáva modlitbe silu, sa môže takto zhrnúť: ‚Ty si a ja som skrze Teba a Ty ma pozývaš, aby som žil s Tebou.‘ (...) Kde sa človek modlí s dôverou a žije s vierou, tam je prítomný Duch Boží. A Kristova milosť nie je neprítomná, i keď ten, kto sa modlí, nepozná ani Ježiša ani tajomstvo Najsvätejšej Trojice.“²⁰

Boh dáva človeku milosť, aby bol schopný v živote konať dobro a byť podobnejším Bohu.²¹ Tieto dary milosti – čnosti sú „božské“ a ľudské. „Ľudské čnosti sú zakorenené

¹⁶ G. PIANA, *Naděje*. In *Ssp*, s. 561.

¹⁷ A. QUERALT, *Věřící*. In *Ssp*, s. 1080.

¹⁸ Porov. G. PIANA, *Naděje*. In *Ssp*, s. 562.

¹⁹ B. HÄRING, *Modlitba*. In *Ssp*, s. 524.

²⁰ Tamtiež.

²¹ Porov. KKC 1803.

v teologálnych čnostiach, ktoré uspôsobujú schopnosti človeka, aby mohli mať účasť na Božskej prirodzenosti. Teologálne čnosti sa totiž bezprostredne vzťahujú na Boha. Robia kresťanov schopnými žiť vo vzťahu s Najsvätejšou Trojicou. Pôvodcom, dôvodom a predmetom teologálnych čností je jeden Boh v troch osobách.²²

Približujeme sa k mystériu Teofanie, kde Boh vo svojej добрote pozýva človeka do vzťahu dôvery. „Aby sa však človek mohol dostať do dôverného vzťahu s Bohom, chcel sa mu Boh zjaviť a darovať mu milosť, aby mohol toto Zjavenie vierou prijať.“²³

V dejinách spirituality bolo mnoho osobností, ktorí „vtlačili pečať i súčasnej tvári Cirkvi“²⁴ a prežívali hlboký dôverný vzťah s Bohom, ktorý sa zároveň odrážal vo vzťahu k ľuďom. Sami prežívali skúsenosť s Bohom - „vnútorné poznanie prítomnosti a pôsobenia Ducha Svätého“²⁵, ktorá nebola ich 'dojmom' (i keď ju prežívali v podobe, ktorá bola vlastná ich originalite), ale naviazali na reálno, ktoré bolo mimo nich a tak vytvorili skutočný vzťah k objektu mimo nich. Hovoríme o dynamickom mechanizme skúsenosti, ktorý zahŕňa i vlastnú aktivitu osobnosti. V skúsenosti sa všeobecne ku človeku objekt 'prihovára' a 'oslovuje ho' a človek nezostáva len pri silnom vneme, ale reaguje – aktívne odpovedá.²⁶ Z mnohých osobností dejín spirituality vyberieme aspoň jedného: teológa pre našu dobu - svätú Teréziu z Lisieux.

„Terézia je svätica 'bezhraničnej, stále rastúcej a ničím nehatenej dôvery'. Vyrástla zo skúsenosti, že Boh chránil jej život 'pod svojimi krídlami'. Pritom dôvera pre ňu znamená 'skok do priepasti milosrdenstva, ktorý sa nikdy nestane minulosťou.' Keďže táto milosrdná láska je po každej stránke nesmierna, pozýva k bezhraničnej dôvere. Nekonečnej láske zodpovedá len nekonečná dôvera.(...) Teréziina dôvera rástla vďaka ľudským prekážkam. Súčasne s ľudským odporom rástla jej dôvera v Božiu moc.“²⁷

Na jej skutkoch a obetiach nebolo nič mimoriadne, možno jemnocit lásky. Dávala však Ježišovi minútu za minútu, čo mohla dať len 'veľmi malá duša', takže cesta detstva bola opakom kvietizmu a opovážlivej dôverčivosti, ale nebola ani cestou odpočinku.²⁸

Terézia Martinová už v detstve zakúšala vzťahy lásky a prijatia od svojich najbližších, od rodičov, sestier a príbuzných a tak mohla rásť vo vzťahoch dôvery a úcty k Bohu i k ľuďom. Jej dôvera však bola skúšaná očistnou cestou, na ktorej prežila mnoho bolesti

²² KKC 1812.

²³ KKC 35.

²⁴ V. KOHUT, *Zkušenosť kresťanská*. In *Ssp*, s. 1225.

²⁵ Tamtiež.

²⁶ Porov. Tamtiež, s. 1226-1227.

²⁷ Rudolf STERTENBRINK, *Iba láska. Slová sv. Terézie z Lisieux*, Bratislava 1991, s. 78-79.

²⁸ Porov. Victor SION, *Duchovní realismus Terezie z Lisieux*, Kostelní Vydří 1992, s. 46.

(strata matky v štyroch rokoch, škola u benediktínok, odchod jej sestier na Karmel, pocity viny, škrupule...),²⁹ a ktoré zanechali v jej duši traumy. Následkom bola zmena jej chovania vo vzťahoch: bola „nesmelá, tichá a nadmieru citlivá (...) a sťahovala sa do seba.“³⁰ Zakúšala v tomto svete „opustenosť, osamotenosť, ponechanie bez opory; (...) alebo, pravý domov stotožňovala s dokonalým rodinným životom.“³¹ Terézia priznáva, že neobjavila svoju cestu dôvery a lásky hneď. Tápala, hľadala, trpela, modlila sa. (...) Dala sa však Kristovi bez výhrad a bola Božím milostiam tak verná, že (...) od svojich troch rokov Pánu Bohu nič neodmietla.³²

Boh sám sprevádzal „malú“ sväticu v dozrievaní v láske a v dôvere a uzdravoval jej vzťahy k sebe samej, k blízkym a prehĺbil vzťah k Nemu samému (porov. milosť na Vianoce 1886³³).

Jej dôvera milosrdenstvu Božiemu sa prejavila v prípade „záchrany duše“ zločince Pranziniho³⁴, v modliabách za svojich duchovných bratov misionárov a spečatená je jej vyjadrením na konci života: „...i keby som sa dopustila všetkých možných zločinov, predsa by som mala rovnakú dôveru.“³⁵ Dôveru uplatňovala vo vzťahu k Bohu vo všetkých oblastiach: v očakávaniach do budúcnosti, pri svojich slabostiach, vo chvíľach veľkých starostí, pred smrťou, v bolestiach...³⁶

Po troch rokoch rehoľného života (a veľkých vnútorných skúškach rôzneho druhu) bola obdivuhodne pochopená otcom Alexisom, ktorý ju s plnými plachtami vsotil do vln dôvery a lásky, ktoré ju tak, mocne priťahovali, ale do ktorých sa neodvážila³⁷ a uistil ju, že chyby, ktoré ju tak trápili nezarmucujú Pána Boha. Jej túžba po svätosti sa nenapĺňala cestou vlastnej námahy, ale v uznaní, že Boh pozýva maličkých a On môže urobiť všetko v jej duši. Tak sa rozhodla, že nechá Boha jednat', ale že sa aj pričíní, aby jednal v nej, pre ňu a skrze ňu tým, že zostane maličká, že sa obetuje Láske, aby zotrvala v úkone

²⁹ Porov. Guy GAUCHER, *Životopis Terezie z Lisieux*, Kostelní Vydří 1997, s. 7, 17, 2, 42.

³⁰ Jean François SIX, „Malá“ Terezie. *Terezie z Lisieux. Světice „malé cesty“*, Brno 1990, s. 16-17.

³¹ Michael JAKEL OCD, *Domov a bezdomoví Terezie z Lisieux*. In *Učitelka prostoty. Spiritualita svaté Terezie z Lisieux* (ďalej len: UP), s. 59.

³² Porov. Victor SION, *Duchovní realismus Terezie z Lisieux*, Kostelní Vydří 1992, s. 45.

³³ Porov. Tamtiež, s. 48.

³⁴ Porov. Jean François SIX, „Malá“ Terezie..., s. 22.

³⁵ Tamtiež.

³⁶ Rudolf STERTENBRINK, *Iba láska...*, s. 80-81.

³⁷ Porov. Tamtiež, s. 79.

dokonalej lásky. Nepotlačuje v sebe všetko ľudské, ale chce, aby to Boh vzal na seba, čo sa deje láskou.³⁸

Jej detská prostota a dôvera ju niesli celým jej rehoľným životom. Terézia prežívala 'intenzívny božský život', život v hĺbkinách, vlastný úkon kresťana, pri ktorom tri božské čnosti tvorili akoby vzostupný obeh, akoby oživujúci tlkot srdca (v biblickom zmysle): viera prijíma, láska dáva v ovzduší nádeje.³⁹ Viera v milosrdnú lásku, z ktorej akoby spontánne vyvierajú dôvera je odvážna pokora. A „pokora a dôvera patria teda už svojou podstatou k sebe, (...) lebo pokora bez dôvery by čoskoro poklesla do malovernosti, kým dôvera bez pokory by sa vystupňovala do namyslenosti.“⁴⁰ Terézia ide však ďalej, keď si uvedomuje, že nemá zásluhy, ale jej dôverou to neotriasa, pretože Čnosť, Svätosť je Boh sám, On ju prikryje svojimi nekonečnými zásluhami a urobí ju svätou.⁴¹

V noviciáte, Terézia, obrátená k Bohu a Ním živená, zavádza ovzdušie vzájomnej dôvery, ktoré novickám umožňuje, aby sa o ňu opierali, otvárali sa vo vzájomnom rozhovore. Táto úplná otvorenosť je známkou dokonalej dôvery, nutnou podmienkou účinného vedenia.⁴² Neorientuje však svoje novicky na seba, ale na Boha, túži po Bohu pre seba a pre ne, neuspokojí sa len s malým očakávaním od druhých, ale veľmi dôveruje Bohu a svojim novickám, pretože „verí v Kristovo mocné pôsobenie v ich srdciach.“ A neustále ich povzbudzuje : ‚Zachovajte si svoju dôveru,‘ (...) ‚je nemožné, aby na ňu Boh neodpovedal. Vždy meria svoje dary podľa našej dôvery.‘⁴³

Jej duchovná skúsenosť je neustále prežívanie lásky k Bohu vo viere a v nádeji. Boh je prvý, kto naplní jej dušu láskou a uzdravuje ju. Priťahuje ho Tereziina úbohosť a chudoba, čo je vlastne aspekt trojičného tajomstva.⁴⁴ Na Karmeli intenzívne prežíva zjednotenie Nevesty so svojím Božským Ženíchom Ježišom Kristom pri svätom prijímaní, ktoré stupňuje jej túžbu po večnom zjednotení s Bohom v nebi.⁴⁵ Uvedomuje si a verí v Božiu lásku, ktorou ju Boh miluje, tiež sa Mu aj sama odovzdáva a tento vzťah prežíva ako zjednotenie.⁴⁶

³⁸ Porov. Victor SION, *Duchovní realismus Terezie z Lisieux...*, s. 49-52.

³⁹ Porov. Tamtiež, s. 7.

⁴⁰ Rudolf STERTENBRINK, *Iba láska...*, s. 82.

⁴¹ Porov. Michael PLATTIG OCarm, *Terezie z Lisieux – „Dějiny duše“ jako dějiny osvobození*. In UP, s.126.

⁴² Porov. Victor SION, *Duchovní realismus Terezie z Lisieux...*, s. 20.

⁴³ Tamtiež.

⁴⁴ Porov. M.-D.MOLINIÉ, *Vybírám si všechno. Život a poselství Terezie z Lisieux*, Kostelní Vydří 2001, s. 229.

⁴⁵ Porov. Guy GAUCHER, *Životopis Terezie z Lisieux*, Kostelní Vydří 1997, s. 45.

⁴⁶ Tamtiež.

Realizáciu dôvery môžeme vidieť v interakčnom vzťahu Boh – človek, ktorý na podklade teologálnych čností vychádza z trinitárneho aspektu tajomstva jednoty a vzájomnej lásky osôb. Práve tento rozmer obsahuje teológia významného súčasného profesora teológie - pátra Cuskellyho, ktorý „zostavil praktickú sumu duchovného života: syntézu teológie a psychológie, ktorá predkladá ucelené a harmonické poňatie duchovného života. (...) Zdôraznením ‘osobného charakteru‘ milosti a ‘imanencie‘ nadprirodzena (...) ukazuje, že nadprirodzeno je dynamický osobný vzťah ku trom Božským Osobám, ktorý sa uskutočňuje v Kristovi a skrze Krista. Skutočný rozvoj osobnosti spočíva v pretváraní ľudských túžob, potrieb a náklonností nasledovaním Krista pod vplyvom Ducha Svätého. Toto osobné stretnutie s Kristom je navzdory tým najväčším prekážkam, hriechu a duševným nevyrovnanostiam, prameňom svätosti, sebaovládania, modlitby i apoštolátu.“⁴⁷ Živý a žitý osobný vzťah ku Kristovi je najdôležitejším v živote kresťana. Nikto nemôže zjaviť to, čo sám nepozná. Ježiš je Boží Syn a tak jedine on môže človeku sprostredkovať prístup k Božiemu životu. „Ježiš je ten, kto nám zjavuje, že Boh je náš Otec; kto sa zjavuje ako Boží Syn; on nám poslal Ducha Svätého, ktorý vychádza z Otca.“⁴⁸

Ako sme už uviedli, dispozície pre osobný vzťah s Bohom pre človeka sú: teologálne čnosti. Ich prijatie sa nazýva ospravedlnenie. Dochádza k vnútornej obnove človeka (...) a výsledkom je účasť človeka na Božej prirodzenosti: človek je privlastneným Božím dieťaťom a Boh k nemu prichádza, aby v ňom prebýval.⁴⁹ „Boh sa vydáva človeku tiež v milosti. Je to nesmiernosť jeho lásky, klasická teológia ju preto nazýva nadprirodzenou. V tejto osobnej sebazdieľajúcej láske máme nový prístup k Bohu a jeho dielu.“⁵⁰ Dôsledkom je priateľstvo človeka s Bohom.

Ježiš nám ukázal príklad dôverného vzťahu Syna k Otcovi, učil nás nazývať Boha svojím otcom. Tak ako on, keď hovorí o Otcovi, nazýva ho Abba (otecko), výrazom dôverným a rodinným, tak vyzýva i nás, aby sme prijali tento stupeň dôvernosti, ku ktorému sme povolaní z milosti.⁵¹ „Kristus zviditeľnil Otca. (...) V Kristovi sa Otec približuje k nám a prejavuje sa ako ‘Boh s nami‘. Len Kristus nám dáva odvahu modliť sa s dôverou, (...) takže základom kresťanskej modlitby nie je len viera v Krista, ale tiež jeho

⁴⁷ E. J. CUSKELLY, *Současná spiritualita. Duchovní život z hlediska současné psychologie*, Kostelní Vydří 1994, doslov.

⁴⁸ Christoph kardinál SCHÖNBORN, *Přijmout Ježíše jako Krista*, Praha 2005, s. 12.

⁴⁹ Porov. E. J. CUSKELLY, *Současná spiritualita...*, s. 24.

⁵⁰ Josef ZVĚŘINA, *Teologie agapé I.*, Praha 1992, s. 30

⁵¹ Porov. E. J. CUSKELLY, *Současná spiritualita...*, s. 25.

poznanie.⁵² Poznanie, ktoré spočíva nielen na úrovni rozumu, ale i na úrovni srdca, tzn., z bytostného spojenia človeka s Bohom skrze Ježiša Krista v Duchu Svätom. Človek ho potom realizuje vo vzťahoch k bratom a sestrám.

Po vyslovení mena Otče vstupujeme do otcovského vzťahu, v ktorom nám Boh dáva účasť na svojej prirodzenosti a sme vtáňovaní do rodinného kruhu Najsvätejšej Trojice. Človek bol stvorený Bohom pre nadprirodzeno, Boh si prial stvoriť človeka pre osobné spojenie s ním.⁵³

Ale je i iný pohľad teológie, ktorý sa ešte viac zhoduje s poriadkom zjavenia.⁵⁴ Tento pohľad rozvíja Mons. Viliam Hoťka, slovenský teológ, ktorého spiritualita je zameraná na osobný dôverný vzťah s Bohom Otcom skrze Krista v Duchu Svätom. Pričom zjednotenie s Bohom znamená pre človeka upevnenie a zvýraznenie svojej originality a zároveň nadobudnutie nového stvorenia v Kristovi.

„Jednota s Kristom v nás utvára nový spôsob existencie. Stávame sa novým stvorením (2 Kor 5, 17). Nový je náš VZŤAH K OTCOVI, lebo Jeho, nášho Pána a Stvoriteľa, smieme nielen nazývať svojim Otcom, ale *On našim Otcom skutočne aj je! A my Jeho deťmi skutočne aj sme*, nielen sa nimi menujeme (1 Jn 3,4). Otec v nás vidí svojho Syna, ktorému od krstu patríme, s ktorým sme zrastení (Rim 6,5). V nás miluje Jeho, ako jeden predmet svojej otcovskej lásky. ‘Otče, aby bola v nich láska, ktorou ma miluješ a aby som bol ja v nich.’ (Jn 17, 26). Keď sme v Kristu Ježišovi, je v nás i jeho Duch, Duch Svätý, ktorý je ten istý v Kristovi – Hlave i v Jeho tele – Cirkvi, ale i v každom jednotlivom jej úde. Duch – Láska nás očisťuje od hriechov, oživuje, stmeluje v jeden živý organizmus, v jedného Krista. ‘Stali sme sa nielen kresťanmi, ale Kristom’, píše sv. Augustín. On Hlava – my údy. Spolu jeden človek.⁵⁵

Z tohto jadra bytostného zjednotenia človeka s Kristom v krste sa odvíja celá teológia Mons. Hoťku. Povolanie človeka v zrastení s Kristom sa realizuje skrze Cirkev, zvlášť v Eucharistii, následne spôsobuje zmenu v človeku, ktorého Boh pretvára a odhaľuje v ňom najvnútornejšiu duchovnú identitu, jeho dôstojnosť a v neposlednom rade to má následok i pre praktický život človeka vo vzťahu k ostatným ľuďom. Povrchný vzťah sa mení na osobný, dôverný a zasahuje i stvorený svet – osobný vzťah človeka k prírode.

Človek bude v hĺbke srdca prežívať túžbu po láske večnej, po Bohu a nasýtený bude len Bohom. Ako hovorí svätý Augustín: „Nespokojné je naše srdce, Bože, kým nespočinie

⁵² B. HÄRING, *Modlitba*. In *Ssp*, s. 525.

⁵³ Porov. E. J. CUSKELLY, *Současná spiritualita...*, s. 23.

⁵⁴ Porov. E. J. CUSKELLY, *Současná spiritualita...*, s. 24.

⁵⁵ Viliam HOŤKA, Jubilejný rok s Cirkvou, Láb 1983, s. 14.

v tebe.“⁵⁶ Toto hľadanie a nachádzanie Boha vo svojom živote môže človek uchopiť vierou. Pretože viera nie je v podstate nič iné ako modlitba a tam, kde sa človek modlí s dôverou a žije s vierou, tam je prítomný Duch Boží.⁵⁷ Duch Boží vedie človeka do osobného vzťahu lásky k Stvoriteľovi skrze Spasiteľa Ježiša Krista.. A „aký by to bol osobný vzťah bez modlitby, ktorá vyviera priamo zo srdca? (...) Hovoriť so živým Bohom, to znamená, že hovorí Boh a človek odpovedá. A Boh odpovedá i keď mlčí. Odpovedá láskou (...) a tým, že dáva hlbokú účasť na tajomstvách jeho života.“⁵⁸ Kresťania sa modlia k Bohu živému, Trojjedinému za to, aby ho mohli hlbšie poznávať, lepšie milovať, aby omnoho viac žili v ňom. Celá kresťanská viera spočíva v tajomstve Trojice a to je najzákladnejším mystériom viery.⁵⁹

Prežívanie osobného vzťahu k Bohu a k ľuďom býva často determinované vnútornými ranami, ktoré človek prežíva vo svojom srdci. Bolesť plynúca zo spomienok na detstvo a minulosť často prekrýva túžbu po dôvernom vzťahu s Bohom, s ľuďmi a k zdravému vzťahu k sebe.

1.2 Psychologický pojem dôvery a emocionálneho zranenia

V tejto časti by sa mal antropologický aspekt odraziť v priblížení psychologického pojmu dôvery a pojmu emocionálneho zranenia a mal by obsahovať tiež základné načrtnutie mechanizmu vzťahu dôvery človeka k človeku.

1.2.1 Antropologický aspekt pojmu dôvera

Človek - jednota duše a tela je Božím stvorením, je stvorený na obraz Boží, dostal schopnosť poznávať a milovať svojho Stvoriteľa.⁶⁰ Boh ho povolal do spoločenstva a ako je uvedené už v knihe Genezis, nie je dobré, aby bol človek sám (porov. Gn 2,18). Preto je prirodzenosťou človeka tvoriť vzťahy. Kognitívnymi bodmi antropologického aspektu pojmu dôvera bude pohľad na človeka ako bytosť tvoriacu vzťah a realizujúcu seba vo vzťahoch.

⁵⁶ Sv. AURELIUS Augustinus, *Vyznania*, Trnava 1948, s. 15.

⁵⁷ Porov. B. HÄRING, *Modlitba*. In *Ssp*, s. 524.

⁵⁸ Grácia FLORENDOVÁ, *Ved' som tvoje...*, Sered' 1997, s. 19.

⁵⁹ Porov. tamtiež, s. 11.

⁶⁰ II.VATIKÁNSKY KONCIL, *Gaudium et spes*, č. 12.

„Neexistuje nič, čo by sa osobnosti človeka dotklo viac než vzťah. Len v kontexte vzťahu môžu byť naplnené najhlbšie potreby ľudskej bytosti. Ľudia, nech sú kdekoľvek, túžia po vzťahoch. Každý z nás potrebujeme byť niekomu blízky. Svoju silnú túžbu po intimite v nejakom vzťahu nemusíme nijako ospravedlňovať, nie je ani hriešna ani sebecká. Túto potrebu nemáme ignorovať a nemáme sa sústrediť na vonkajšie uspokojenie zo spoločenského postavenia alebo zo získavania vedomostí. Táto naša potreba je skutočná, stvoril ju Boh.“⁶¹

Človek musí sám uskutočniť a rozvinúť to, čím je zo svojej podstaty. Jeho podstatu chápeme ‘dynamicky’ ako prameň činnosti, ktoré má byť vlastným sebauskutočnením. Na prvom mieste je základný vzťah k druhému človeku, vzťah ‘mňa’ k ‘tebe’. Môžeme ho označiť ako personálny vzťah. Len v ňom človek dospieva k plnému rozvinutiu. Personálne poznanie, v ktorom chápeme druhého je najhlbším, najbohatším a v určitom zmysle i prvým spôsobom poznania človeka. Toto poznanie sa uskutočňuje len slobodným seba otvorením druhému. Toto poznanie však vyžaduje, aby sme sa druhému otvorili vo viere a v dôvere. Personálny vzťah sa nevyčerpáva poznaním, ale dovŕšuje sa až personálnou láskou a jednaním. Vyžaduje ako podmienku svojej možnosti vieru a dôveru vo vzťahu k slobodnému sebazdieľaniu druhého, ktoré je bytostne neoveriteľné a môže byť prijímané len vo viere. Predpokladá dopredu slobodné prijatie druhého. To je základný akt personálneho vzťahu. Láska v plnom zmysle je možná len ako personálna láska a jej podstata spočíva v nesebeckej sebaodovzdávajúcej a sebadarujúcej priazni. Človek uskutočňuje svoje vlastné bytie len vtedy, keď vychádza sám zo seba. Svet je bezprostrednou predmetnou oblasťou našej duchovnej sebarealizácie. V našom svete sa má uskutočňovať naše bytie sebou a podstatne transcendentný vzťah k absolútnemu Božiemu bytiu. Žiadna ľudská láska nemôže dať konečné naplnenie, ľudský vzťah ukazuje nad seba k božskému Ty.⁶² Láska „naväzuje vzťah k druhým a tým sa stáva človek človekom. Je obrazom Osôb v Najsvätejšej Trojici, ktoré vzájomnou láskou vytvoria jednotu a pritom zostávajú Osobami v plnom zmysle.“⁶³ Človek je transcendentno. Čím viac som duchovne-personálnym spôsobom pri druhom - pri druhom človeku a následne pri Bohu –, tým viac som ‘pri sebe samom’ a uskutočňujem svoje vlastné, bytostne transcendentné bytie sebou.⁶⁴ „Láska nie je sebe stredná, ale seba vydávajúca, seba zdieľajúca. Vychádza zo seba, aby druhých obdarila, aby sa im vydávala v živom dare seba. Zdieľanie vyprázdňuje

⁶¹ Larry CRABB, *Manželství je vztah*, Praha 1994, predslov.

⁶² Porov. E. CORETH, *Co je člověk?*, Praha 1994, s. 159-165.

⁶³ Tomáš ŠPIDLÍK a kol., *Spiritualita, formácia & kultúra*, Velehrad 1995, s. 34.

⁶⁴ Porov. E. CORETH, *Co je člověk?...*, s. 159-165.

seba a naplní druhých. (...) Tým druhého nijako neničí, neoslabuje, nepotlačuje, ale umocňuje. Zdieľaná láska je spolutvorčiac, robí z druhého milovaného, a ak je prijímaná, milujúceho. Stáva sa darom druhému, ktorý zostáva tým, čím je. Druhým.“⁶⁵

1.2.2 Pojem dôvera z hľadiska vývinovej psychológie

Človek je živým tvorom už od počatia v živote matky. „Prenatálna psychológia potvrdzuje, že podstatné skúsenosti a základné postoje k životu sa tvoria už v matkinom tele, že sa z pozitívnych a negatívnych zážitkov prenatálneho obdobia nič ne stráca.“⁶⁶ Dieťa má účasť na citovom živote matky, na jej stavoch napätia podmienené stresom, úzkosťou, bolesťou a hanbou. Tieto procesy môžu už skoro utvárať oblasť záľub a nechuti v prenatálnom a perinatálnom období. Takže má pre dieťa veľký význam či má žena k tehotenstvu postoj negatívny alebo pozitívny.⁶⁷ Jedným z hlavných úloh tehotenstva je postarať sa o to, aby telesný a duševný vývoj v materskom lone prebiehal správne (predchádzanie otrasom, ktoré sú spôsobené špatným chovaním matky, strachom, nedostatkom...). Už pri samotnom priebehu pôrodu dochádza ku kríze, pretože dieťa opúšťa bezpečné miesto a začína svoju individuálnu existenciu. Tento proces, z hľadiska psychológie, hlboko poznamenáva dušu dieťaťa a má následky na celý život – telesný i duševný.⁶⁸ Prvotná dôvera alebo nedôvera má zárodok práve v tomto čase vývoja dieťaťa, pretože ak si dieťa s pôrodom nesie do života pocit neprijatia, pochybnosti o láske, môže to ďalej viesť dokonca k depresívnym stavom, neurotickým spôsobom chovania alebo k psychosomatickým ochoreniam.⁶⁹

Každý človek je originálny a od detstva sa vyvíja osobitým tempom telesne, duchovne a citovo. „Novorodenec prežíva svet výhradne prostredníctvom osobnej náklonnosti - prvotnej skúsenosti človeka, prvotný protiklad má personálny charakter.“⁷⁰

Na začiatku hovoríme o dôvere v sociálnom význame. „Začiatkom prvého roku života dieťa strávi väčšinu času jedením, vylučovaním a spaním. Jeho schopnosť toto všetko robiť pokojným a uvoľneným spôsobom signalizuje objavenie sa prvej Ego –kvality, a to pocitu

⁶⁵ Josef ZVĚŘINA, *Teológia agapé I.*, Praha 1992, s. 30-31.

⁶⁶ Karl FRIELINGS DORF, *Falešné představy o Bohu. Jejich vznik, odhalení a překonání*, Kostelní Vydří 1995, s. 104.

⁶⁷ Porov. Tamtiež, s. 104-105.

⁶⁸ Porov. Romano GUARDINI, *Životní období, Jejich etický a pedagogický význam*, Praha 1997, s.16.

⁶⁹ Porov. Karl FRIELINGS DORF, *Falešné představy o Bohu...*, s. 105.

⁷⁰ Tamtiež, s. 22.

základnej dôvery. (...) Dieťa pozná prítomnosť matky a naučí sa, že môže dôverovať jej starostlivosti o svoje potreby. Takisto sa naučí, že aj keď matka odíde, môže sa spoľahnúť na to, že sa vráti. Toto poznanie mu umožní, aby dôverovalo sebe samému, t.j. dôverovalo svojej schopnosti zvládnuť matkinu neprítomnosť. (...) Vznikajúca schopnosť dieťaťa veriť si a vzťah medzi jeho vnútornou vierou a vonkajšou realitou poskytujú dieťaťu prvý, rudimentárny pocit Ego-identity. Za priaznivých okolností sa navodzuje postupná, ale nevyhnutná separácia matky a dieťaťa. Pocit určitej deprivácie je prototypom *základnej nedôvery*, ktorá sa taktiež vyvíja počas tohto štádia. Pocit dôvery musí byť dosť silný, aby ochránil jedinca voči pocitu opustenia. Zdravý vzťah s matkou, ktorý kombinuje citlivú starostlivosť o individuálne potreby dieťaťa a silný pocit osobnej hodnoty dôvery, je podstatnou zložkou pretrvávajúceho pocitu dôvery. Ak sa dieťa učí, že jeho pocit dôvery voči rodičom je opodstatnený, učí sa aj tomu, že nádej, prvá objavujúca sa cnosť, je niečím, čo sa môže stať skutočnosťou. Učí sa aj to, ktoré nádeje sú reálne a ktoré nie, učí sa opúšťať tie, ktoré sú neúčinné a zamerať sa na tie, ktoré môžu byť naplnené.⁷¹

V súčasnej psychoanalytickej teórii je významnou osobnosťou Erik H. Erikson, ktorý vypracoval epigenetickú tabuľku, v ktorej popisuje systém vzájomne závislých ôsmich vývinových štádií. Vývinom sa postupne formujú základné Ego-kvality, ktoré však „nie sú ‘získané’ raz navždy. To, čo dieťa v danom štádiu nadobudne, je určitý priemer medzi pozitívnym a negatívnym, ktorý, ak rovnováha smeruje k pozitívnemu pólu, mu pomôže zvládnuť budúce krízy bez toho, že by bol ohrozený celkový vývin. Základné konflikty zostávajú a ľudská osobnosť, ‘aby zostala psychologicky živá,’ musí tieto konflikty riešiť.“⁷² Pre našu problematiku vyberieme prvé tri fázy života: I. orálne – zmyslové /počatie - prvý rok života človeka; nemluvná/, kedy sa buduje základná dôvera versus nedôvera; II. svalové – análne /prvý – tretí rok; rané detstvo/, obdobie tvorby autonómie versus pocitu hanby a pochybnosti a III. infantilne, lokomotoricko – genitálne /tretí-šiesty rok; hrový vek/, obdobie iniciatívy versus viny. Za normálnych podmienok začína dieťa až od druhého roku života pociťovať celkový kritický protiklad spočívajúci v tom, že je tvorom zároveň autonómny i závislý, až vtedy je dieťa pripravené na rozhodujúce stretnutie so svojím okolím.⁷³ Poradie štádií je fixné, ale ich časový rozvrh fixný nie je. Konkrétny jedinec môže nimi prejsť pomalším alebo rýchlejšim tempom.⁷⁴ Rodičia

⁷¹ Calvin S. HALL, Gardner LINDZEY, *Psychológia osobnosti. Úvod do teórií osobnosti*, Bratislava 1999, s. 71- 72.

⁷² Tamtiež, s. 69.

⁷³ Porov. Erik H. ERIKSON, *Detství a společnost*, Praha 2002, s. 246 - 249.

⁷⁴ Porov. Calvin S. HALL, Gardner LINDZEY, *Psychológia osobnosti...*, s. 69.

poskytujú svojmu dieťaťu atmosféru neustáleho pritakávania v pozornosti a láske, vďaka ktorej dieťa získava pocit bezpečia, pretože sú tu rodičia – nositelia autority, ochrany a schopnosti dávať. Až postupne sa dieťa učí rozlišovať medzi tým, čo mu prospieva a tým, čo mu škodí; odtiaľ pramení detská dôverčivosť.⁷⁵

Formovanie dôvery vo vzťahoch môžeme popísať aj v prežívaní tzv. duchovných rokoch vývinu človeka. „Prvý ‘duchovný rok vývinu’ sa nazýva ‘prvotná dôvera’. Môže trvať šesť mesiacov alebo aj dva roky. Nech dieťa potrebuje v skutočnosti koľkokoľvek rokov, aby sa naučilo prvotnej dôvere, je to prvý ‘duchovný rok’. Prvotná dôvera je schopnosť zveriť sa životu. Mať prvotnú dôveru, znamená mať odvahu žiť. Odvahu, mať otvorené srdce aj pre ľudí, ktorí by mohli zraniť naše srdce. Prvotná dôvera znamená základnú bezpečnosť, aby sa človek mohol pustiť do nejakého dobrodružstva. Potom je schopný vstupovať do vzťahov a dokáže iným ľuďom dať zo svojho a aj od nich niečo prijať. Človek je schopný vcítiť sa svojím duchom do ducha iného človeka a chovať sa k nemu naozaj čestne. Táto schopnosť vedieť vstúpiť do vzťahu sa v nás buduje v prvom roku života. Musíme žiť v ľudskej rodine, ináč sa nestaneme ľuďmi. Schopnosť hovoriť, schopnosť stretávať sa s inými ľuďmi ako duch s duchom, teda táto schopnosť ‘byť človekom’, sa buduje v prvom roku života. Prvotná dôvera vzniká nepretržitým prežívaním lásky.“⁷⁶

V prvých rokoch života dieťaťa dochádza teda k pevnému ustanoveniu trvalých vzorcov k riešeniu konfliktu medzi základnou dôverou a základnou nedôverou.

I v neskorších štádiách vývoja dieťaťa „musia mať rodičia k dispozícii nielen isté metódy vedenia dieťaťa pomocou zákazov a dovoľení; musia byť tiež schopní dieťaťu ukázať ono hlboké, takmer somatické presvedčenie, že to, čo robia má zmysel. Nakoniec sa z detí stávajú neurotici nie v dôsledku frustrácií, ale z nedostatku či straty spoločenského zmyslu týchto frustrácií.“⁷⁷ V živote dieťaťa sa presadzuje aj sebaláska, bezohľadnosť, a krutosť, nepriateľstvo medzi súrodencami, alebo detské pretvárk. Rodičia majú toto chovanie rozlíšiť a usmerňovať v dieťati pravé hodnoty, túžby a sklony. Dieťa sa má vyvíjať v chránenom svete, aby v ňom dozrievalo a mohlo tak následne uplatniť vlastnú iniciatívu.⁷⁸

Pocit právoplatnej dôstojnosti a nezávislosti v rámci zákona, ktorý pociťujú dospelí príbuzní a známi, dodáva dôverčivému dieťaťu pocit bezpečného očakávania, že závislosť,

⁷⁵ Porov. Romano GUARDINI, *Životní období...*, s. 18-19.

⁷⁶ John a Paula SANDFORD, *Seminár Vnútorne uzdravenie a rodina*, Bernolákovo 1992, s. 8 - 9.

⁷⁷ Erik H. ERIKSON, *Dětství a společnost...*, s. 227.

⁷⁸ Porov. Romano GUARDINI, *Životní období...*, s. 20.

ktorá v ňom bola v detstve pestovaná, nepovedie v ďalšom živote ku zbytočným pochybnostiam či studu.⁷⁹

Aj v ďalších životných obdobiach, v puberte, v adolescencii, až do obdobia dospelosti na človeka vplýva rodina a okolie, s ktorými prichádza do styku. Prvotná dôvera tak môže byť upevňovaná alebo môže pokračovať proces narastania ďalších emocionálnych poranení.

1.2.3 „Emocionálne zranenia“ ako psychologický pojem

Okrem zranení viditeľných, telesných, sú zranenia neviditeľné, ale niekedy o to viac bolestivé a reálne. Tieto poranenia majú emocionálny charakter, spôsobujú vnútornú emocionálnu bolesť. „Bolesť býva často prinajmenšom taká intenzívna, ako keby bola spôsobená fyzickou ranou. Tieto jazvy, podobne ako ich vnútorné poškodenia, sú zväčša pre naše okolie neviditeľné. Ich účinnok však cítime.“⁸⁰ Podľa doktorov Meiera a Minirtha existujú tri primárne zdroje duševnej bolesti: jedným je nedostatočné vedomie vlastnej hodnoty (nízke sebahodnotenie), druhým nedostatok blízkeho vzťahu s druhými – alebo osamelosť a tretím nedostatok blízkeho vzťahu s Bohom. Každý z týchto zdrojov bolesti môže predisponovať človeka k hromadeniu hnevu, ktorý môže viesť ku klinickej depresii.⁸¹

Ak rodičia niektoré výchovné spôsoby prehnajú, alebo zanedbajú, ak neprístupujú k svojmu potomkovi s úctou a láskou, ale ho príliš zahanbujú a nedôverujú mu, odrazí sa to v strate sebaúcty dieťaťa, v narastajúcich komplexoch menejcennosti, ktoré si môže neskôr kompenzovať v agresivite voči sebe alebo druhým, v klamstve, vo vzdorovitej necudnosti a v iných extrémoch ľudského správania.⁸² Klinický psychológ David G. Benner rozčleňuje emocionálne poranenia – rany, ktoré sme si nezaslúžili – z hľadiska vývinových štádií človeka: na prenatálne emocionálne poranenia, emocionálne poranenia v detstve, v adolescencii a v dospelosti. Hovorí o tom, že jadro poranení vo všetkých obdobiach je rovnaké – pocit narušenia dôvery.⁸³

⁷⁹ Erik H. ERIKSON, *Detství a společnost...*, s. 231-232.

⁸⁰ David G. BENNER, *Hojenie emocionálnych poranení*, Nitra 1992, s. 230.

⁸¹ Porov. MUDr. Paul MEIER, MUDr. Frank MINIRTH, *Od deprese ke štěstí?, Příznaky, příčiny a léčení depresí*, Praha 1998, s. 40.

⁸² Porov. David G. BENNER, *Hojenie emocionálnych poranení...*, s. 230.

⁸³ Porov. Tamtiež, s. 18 a 1.kapitola.

„Zdravá sebaúcta obyčajne vzniká z dobrého vzťahu medzi rodičmi a deťmi. Keď sa malé dieťa cíti byť prijaté, chránené a milované, rastie v ňom základné presvedčenie, že je osobou, ktorá má hodnotu. V tomto procese je veľmi dôležitý telesný kontakt medzi dieťaťom a rodičmi, najmä matkou. Každý pohľad, úsmev, pohladenie sa stávajú základnou posilou rozvoja sebaúcty.“⁸⁴ Keďže mnoho detí je v detstve rodičmi hodnotené podľa správania (zle sa správajú = sú zlé deti), lásku rodičov si zaslúžili, keď boli dobré, výkonné. Toto sebahodnotenie sa v mladých ľuďoch v období dospievania i neskôr v dospelosti upevňuje a často dochádza k porovnávaniu sa s druhými. No zisťujú, že sa necítia byť na tej istej úrovni v telesnej alebo v duševnej rovine s druhými, ale o čosi nižšie. Tak vznikajú komplexy menejcennosti, ktoré sú základom každej neurózy.⁸⁵ Takto „postihnuté“ dieťa trpí nedostatkom sebadôvery, čo sa prejavuje rôznymi spôsobmi: uzavretosťou do seba, navonok kŕčovitou sebaistotou, ale vo vnútri zmiera hrôzou, je prestrašené, podceňuje sa...⁸⁶ Keď rodič dieťa podceňuje, nemá oň záujem a týra ho, prežíva dieťa pocit nemilovanosti a Pána Boha sa pýta na zmysel svojho narodenia.⁸⁷ „Sebadôvera alebo jej nedostatok pramení z najhlbších vrstiev osobnosti, zo vzťahu, aký zaujímame sami k sebe. (...) Bez lásky k sebe samému nie je možné sa harmonicky vyvíjať a naväzovať uspokojivé vzťahy s ostatnými. Naučiť sa mať rád seba je dlhodobá, obtiažna úloha, ktorá začína už v prvých dňoch života, ba dokonca i skôr – v prianiach a očakávaniach rodičov. Dobrá vôľa alebo silná vôľa tým pádom k nadobudnutiu sebadôvery nestačí.“⁸⁸

„Možno nás niekedy uvádza do pomykova povaha týchto neviditeľných poranení a udivuje, ako na nás minulosť môže mať taký pretrvávajúci vplyv. Niekedy získame od emócií určitý odstup, ale naše správanie prezrádza pretrvávajúci vplyv rany minulosti. Možno sme viac utiahnutí a emocionálne izolovaní, či menej ochotní dôverovať. Alebo sa vyhýbame určitým situáciám asociovaným s minulou ranou, reagujeme neprimerane a sme podráždení. Takto prezrádzame, že rana ešte nie je zahojená. Naopak zostávame obeťou zväzovanou jej tyranizujúcim vplyvom.“⁸⁹

⁸⁴ Giuseppe BRONDINO, Mauro MARASCA, *Citový život zasvätených*, Bratislava 2004, s. 77-78.

⁸⁵ Porov. Tamtiež, s. 78-79.

⁸⁶ Porov. Marie-Bernard CHICAUD, *Sebedôvera*, Praha 2002, s. 8-9.

⁸⁷ Porov. Paul TOURNIER, *Osamělost mezi lidmi*, Praha 1998, s. 9.

⁸⁸ Marie-Bernard CHICAUD, *Sebedôvera...*, s. 10-11.

⁸⁹ David G. BENNER, *Hojenie emocionálnych poranení...*, s. 5-6.

Dôsledkom nesprávnych citov a vzťahov v živote je „moderný človek veľmi doráňaný, plný horkosti, nenaplnených ideálov a nedôvery. Pretože je nenasýtený láskou. Cíti sa byť ohrozený každým a všetkým.“⁹⁰

Príčinou emocionálnych poranení môžu byť nielen negatívny prístup oboch rodičov a blízkeho okolia k dieťaťu, ale i strata milovanej osoby (predčasná smrť, násilná smrť, ohrozenie na živote blízkeho človeka), rozchod rodičov a ich vzájomné vzťahy v rodine. Keď vezmeme v štatistike rastúci počet rozvodov, pochopíme ako veľmi naša doba smeruje k izolácii a k nedôvere. Deti trpiace rozchodom svojich rodičov si do dospelosti odnášajú batoh desivých spomienok na rodičovské súboje, čo sa prejavuje v ich živote vo forme úzkostí a uzavretosti.⁹¹ „Rodičia, ktorí odmietli svoju úlohu vychovávateľov sa svojim deťom odcudzili.“⁹² Ľudia dnešnej doby trpia nielen vnútornou úzkosťou, ale i hlbokým strachom z opustenosti. U človeka, ktorému sa rodičia vyhrážali, že ho opustia, v snahe vynútiť si disciplínu, toto ich chovanie spôsobilo prehnaný strach z budúcnosti. Vníma potom svet ako nebezpečný.⁹³

Tak ako sme vyššie uvádzali, dôvera sa realizuje v medziľudskom vzťahu (hlavne blízkom, intímnom) a tak „najzávažnejšie emocionálne poranenia v živote sú zvyčajne od tých, ktorí patria do nášho rodinného kruhu, medzi priateľov alebo sú s nami v blízkom, intímnom vzťahu. (...) Do týchto ľudí vkladáme veľkú dôveru a očakávania. (...) Ak je zdrojom poranenia veľká zrada priateľa alebo člena rodiny, poranenie je také hlboké, ako len človek dokáže prežiť. Preto sme najzraniteľnejší vo vnútornom okruhu našich osobných vzťahov.“⁹⁴ Deti sú veľmi vnímavé a so silným emočným nábojom prežívajú hádky rodičov, násilie, ich vzájomné podozrievanie, klamstvo a ich neveru. Vnímajú, že dospelí vedia zneužiť svoju moc autority, disciplínu v rodine a že daný sľub zostáva len slovom, na ktorý už rodič zabudol. Zvlášť otrásie poznaním zistenie, že dospelý, ktorému dieťa tak dôverovalo, jeho dôvery hanebne zneužil. Nekoherentnosť rodičov a ostatných dospelých vnáša do života dieťaťa neistotu, prestávajú veriť dospelým i sám sebe.⁹⁵ Muž a žena však majú vstupovať do manželstva a následného rodičovstva primerane zrelí, pretože deťom majú byť sami príkladom, vzorom. „Rodina má hierarchickú štruktúru, ktorá je v tom, že rodičia na to, aby sa mohli venovať svojej úlohe, majú byť dospelí

⁹⁰ Grácia FLORENDOVÁ, *Ved' som tvoj...*, s. 20.

⁹¹ Porov. Tamtiež, s. 11.

⁹² Paul TOURNIER, *Osamělost mezi lidmi...*, s. 30.

⁹³ M. Scott PECK, *Nevyšlapanou cestou...*, s. 19.

⁹⁴ David G. BENNER, *Hojenie emocionálnych poranení...*, s. 24.

⁹⁵ Porov. Marie-Bernard CHICAUD, *Sebedůvěra...*, s. 93-95.

a viac pripravení na život, než sú ich deti, a že ich úloha byť rodičmi je hierarchická dovedy, kým sú deti odkázané na ich pomoc.“⁹⁶

Ešte viac než byť vzorom, majú rodičia vytvoriť atmosféru lásky. „I v chaotických a neusporiadaných domovoch môže byť niekedy prítomná láska a môžu z nej vyjsť deti z dostatočnou sebadisciplínou. Na druhej strane mnohí rodičia, ktorí majú dobré postavenie (...) a vedú prísne usporiadaný život, zvlášť navonok, nedávajú svojim deťom lásku a vysielajú ich do sveta práve tak nevychované, deštruktívne a rozhárané ako deti z chudobných a rozvrátených rodín. Láska je nakoniec to jediné, na čom záleží.“⁹⁷

Pre každú rodinu i každý ľudský vzťah je dôležitá zdravá komunikácia. Niektoré deti sa najskôr snažili robiť medzi rozhnevanými rodičmi prostredníka, ale odniesli to a tak sa ‘pred búrkou’ radšej schovali v svojej izbe. Niekedy zas otec alebo matka zneužili dôveru dieťaťa a urobili si z neho v boji proti svojmu partnerovi svedka alebo dôverníka, čo dieťa riešilo každodenným plačom pod perinou.⁹⁸

„Pre dnešnú dobu je typické eliminovanie významu toho, čo nie je pozorovateľné, viditeľné. Podobne aj emocionálne poranenia sú často posudzované iba ako mentálne javy a teda menej reálne ako rany fyzické. Hoci emocionálny svet nevidíme, je rovnako reálny ako svet fyzický. Riadi sa vlastnými zákonmi, ktoré musia byť tiež pochopené a rešpektované, ak chceme žiť plnohodnotným životom, (...) zákonmi nie logickými, ale psychologickými. Neprijemným faktom je, že poranenia sú zrejme neoddeliteľnou súčasťou života. Potešujúcim je však poznanie, že sú vyliečiteľné.“⁹⁹

Bolesť je súčasťou rastu, lebo ukazuje, že niečo nie je v poriadku, že s problémom musíme čosi robiť. Všetci trpíme úzkosťou, depesiou, frustráciou. Musíme svoje problémy ovládať, mať ich vo svojej moci. No niekedy ovládajú oni nás. Keď však poznáme nedostatky bezpečia a priznáme si ich, pomáha nám to poznať samých seba a podnecuje k ďalšiemu rastu. Nezápasit’ znamená ostávať v stave nečinnosti, ustupovať a stať sa problémovým.¹⁰⁰

⁹⁶ Giuseppe BRONDINO, Mauro MARASCA, *Citový život zasvätených...*, s. 86.

⁹⁷ M. Scott PECK, *Nevyšľapanou cestou. Nová psychologie lásky, tradičných hodnot a duchovného rústu*, Praha 1996, s. 15.

⁹⁸ Porov. Paul TOURNIER, *Osamělost mezi lidmi...*, s. 10.

⁹⁹ David G. BENNER, *Hojenie emocionálnych poranení...*, s. 6-7.

¹⁰⁰ Porov. MARTIN H. PADOVANI SVD, *Hojenie zranených emócií, Zdolávanie životných rán*, Nitra 1999, s. 16-17.

„Takže k poraneniam dochádza vo vnútornej sfére. Hoci sú zvyčajne vo vzťahu k vonkajším udalostiam, nie sú súčasťou vonkajšieho sveta. (...) Jediným nutným predpokladom je percipovanie narušenej dôvery.“¹⁰¹

Porušenie dôvery môže byť úmyselné alebo neúmyselné, triviálne alebo vážne, skutočné alebo vymyslené. Emocionálne zranenie prežívame ako emocionálnu bolesť, ktorá prebieha v slede vnútorných udalostí. Prvou odozvou na prežívané poranenia je pocit straty, akoby sme boli o čosi obratí, ktorý často prekryje hnev. Smútok a depresia sú tiež sprievodnými javmi.¹⁰² Následkom emocionálnych poranení nadobudnutých v prvých rokoch života sa človek často v ďalších obdobiach života dostáva do konfliktov vo vzťahoch a dochádza ku krízam vo vzťahu k sebe k druhým i k Bohu.

1.3 Kríza dôvery v Boha ako dôsledok krízy dôvery v človeka

V tejto časti sa pokúsime načrtnúť základný mechanizmus krízy dôvery v medziľudských vzťahoch spôsobený emočnými zraneniami s následným vplyvom na vzťah človeka k Bohu.

1.3.1 Kríza dôvery v medziľudských vzťahoch

Ľudský život by bol nemožný, ak by sme druhému a druhým už viac nemohli dôverovať a nemohli sa spoľahnúť na ich skúsenosti a poznanie. (...) Takáto viera je vzájomnou dôverou, spoločnou účasťou na chápaní a zvládaní sveta. Táto stránka viery je podstatná pre stváranie ľudského života ako - takého. Spoločnosť bez dôvery nemôže žiť. Slová svätého Tomáša Aquinského platia aj tu: 'Nevera sa protiví podstate človeka.'¹⁰³ Avšak i bez toho, aby sme si to uvedomovali, môže byť naša dôvera narušená.

Príčin kríz v medziľudských vzťahoch je mnoho, preto sa zameriame len na jeden aspekt a to krízu dôvery ako následok nefungujúcich vzťahov v rodinách. Keďže rodina je základom spoločnosti, školou bohatšie rozvinutého ľudstva,¹⁰⁴ musia v nej byť praktikované vzťahy vzájomnej lásky a dôvery. Aby dosiahla „plnosti svojho života a poslania, je k tomu nutné láskyplné duševné zdieľanie, vzájomné dorozumenie manželov

¹⁰¹ MARTIN H. PADOVANI SVD, *Hojenie zranených emócií, Zdolávanie životných rán*, Nitra 1999, s. 23.

¹⁰² David G. BENNER, *Hojenie emocionálnych poranení...*, 2. kapitola.

¹⁰³ Porov. Jozef RATZINGER, *Auf Christus schauen*, Freiburg im Breisgau 1989, s. 12-13.

¹⁰⁴ DRUHÝ Vatikánsky koncil, *Gaudium et spes*, č. 52.

a svedomitá spolupráca rodičov pri výchove detí.¹⁰⁵ Len v ovzduší vzájomnej lásky, dôvery a prijatia, môžu všetci členovia rodiny rásť a vyzrievať vo vyváženú osobnosť. Zo skúseností vieme, že ideálne rodiny neexistujú, že všade sú problémy, avšak závisí od prístupu k riešeniu problémov.

„Latinské *crisis* v podstate znamená rozdelenie, svár, rozhodovanie, rozsudok. Kríza označuje najvyšší bod, vrchol, avšak tiež bod obratu, zvrät v dani. Pokiaľ vyjadruje výraz 'kríza' špecifickú kvalitu zmeny vo forme vyhrotenia, v našom prípade ide o zmenu psychickú. Označenie 'kríza' sa používa v rade životných oblastí, takže sa zdá, že v kríze sa môže ocitnúť všetko živé. Krízy prežívame ako neodkladné, naliehavé situácie. Človek, ktorý je úplne uvedený do krízy sa cíti pohltý panickým strachom, nevidí už žiadne východisko, je svojím problémom mimoriadne obmedzený. Pripadá si úplne bezmocný, má dojem, že sa už nič nedá zmeniť, prinajmenšom nie k lepšiemu.“¹⁰⁶

Čas krízy je životným obdobím, ktoré býva väčšinou poznamenané značne intenzívnou tiesňou, zúžením, vlastne situáciou zrodu. (...) Kríza má svoj čas. Nedá sa predchádzať, nedá sa preskočiť. Musí dozrieť – rovnako ako všetko v živote. Nemusí vyzeráť ako katastrofa; môže prebiehať z vonkajšieho pohľadu nenápadne, a predsa môže mať pre človeka rozhodujúci význam.¹⁰⁷

Časté sú situácie, kedy sa kríza vo vzťahoch prehlbuje a adolescent vyrastá v dospelého človeka, ktorý je nositeľom tohto negatívneho étosu. Takýto dospievajúci i dospelý jedinec prežíva pocity opustenosti a osamotenosti, nepochopenie a tak sa stáva introvertom a niekedy dokonca agresorom. Nesie si v sebe horkosť, pretože má voči svojim blízkym hnev; má orientovanú myseľ na výkon, ktorý keď zvládne, tak bude uznaný a vyvíja tlak na ostatných, aby boli tiež perfektní.¹⁰⁸

Súčasný trend vo svete je plné uplatnenie kvalít a kvalifikovanosti jedinca, či je to muž alebo žena, otec alebo matka. Ľudia sa cítia byť „stratenými v anonymite veľkomesta a rozmerných podnikov. Osamotenosť moderného človeka teda nie je len znakom životných porazencov, ľudí precitlivých alebo neurotických, ale prejavuje sa tiež u vodcov, u elity.“¹⁰⁹ Väčšina ľudí chce byť úspešnými a to i za cenu zanedbania svojich najbližších, rodiny a detí. Deti viac-menej trávajú čas v školských družinách, v rôznych

¹⁰⁵ DRUHÝ Vatikánsky koncil, *Gaudium et spes*, č. 52.

¹⁰⁶ Verena KASTOVÁ, *Kríze a tvorivý prístup k ní. Typy životných krízí, jejich dynamika a možnosti krízové intervence*, Praha 2000, s. 15-16.

¹⁰⁷ Porov. Tamtiež, s. 7.

¹⁰⁸ Porov. John a Paula SANDFORD, *Seminár vnútorné uzdravenie a rodina...*, s. 4.

¹⁰⁹ Paul TOURNIER, *Osamělost mezi lidmi...*, s. 14.

mimoškolských aktivitách a s rodičmi sa vidia až navečer. Tí, unavení ťarchou dňa a starosťami do druhého dňa nemajú na deti čas a tak deti žijú izolovane i keď pod “strieškou“ rodiny. Manželia nemajú čas jeden na druhého a nieto ešte na deti. Všetci vnútorne trpia pocitmi osamelosti. Je to problém rozšírený všeobecne, je výsledkom ducha prenikajúceho dnešnú dobu.¹¹⁰ „Každý lekár vie, ako strašne je moderný človek osamelý. (...) Ľudia sú stále izolovanejší.“¹¹¹ Hovoríme, že sa mnohokrát jedná o vzťahovú krízu: ľudia nechcú požadovať od druhých, aby – čo i len raz – načúvali ich problémom, alebo nemajú dôveru v emočnú otvorenosť.¹¹²

K premene vzťahu, ktorý je v kríze je jedným z najdôležitejších riešení komunikácia. Väčšina manželských párov uvádza vzájomnú komunikáciu ako najčastejší problém. Za problémami v komunikácii obvykle môžeme vystopovať porušenie záväzku slúžiť, špatné ciele. Dôležitý cieľ je učiť sa umeniu načúvať a vyjadrovať sa.¹¹³ „Dnes sme už všetci presvedčení o tom, že komunikácia a dialóg sú najdôležitejšie a najúčinné prostriedky, ktorými možno dosiahnuť a udržať dobré medziľudské vzťahy.“¹¹⁴ Zdravá komunikácia medzi manželmi je základom i pre zdravú komunikáciu v živote ich detí. Keď sa rodičia nechávajú uniesť hádkou, oslepiť svojimi pocitmi, neuvedomujú si, ako hlboko to dieťa zasiahne. Konflikt medzi rodičmi vrhá dieťa do citovej izolácie.¹¹⁵ Milujúci rodičia venujú svoj čas deťom i vtedy, keď na seba neupozorňujú nejakými prehreškami, všímajú si ich ako sa chovajú počas bežného dňa, vedia rozpoznať kedy ich treba povzbudiť, pochváliť alebo napomenúť. Vedia ich počúvať. Kvalita disciplíny poskytovaná milujúcimi rodičmi je preto väčšia než u tých, ktorí svoje deti nemilujú.¹¹⁶

Keď deti vidia, že rodičia vedia riešiť krízové situácie spoločne, vo vzájomnej úcte a láske, buduje to v deťoch pocit istoty a konanie rodičov sa stáva vzorom pre postoje ich detí v období puberty a tiež v dospelosti.

Mnohí manželia, ktorí nikdy nedospeli k rozvodu a často verili, že sa im podarilo úspešne skryť pred dieťaťom konflikt, sa mýlili. Dieťa lož neoklame, vidí do svojich rodičov a cíti z nich faloš. To sa podpisuje na vzťahoch medzi deťmi – buď náhradnou citovou fixáciou, alebo nepriateľstvom medzi tými na matkinej a tými na otcovej strane,

¹¹⁰ Porov. Paul TOURNIER, *Osamělost mezi lidmi...*, s. 12.

¹¹¹ Tamtiež, s. 8.

¹¹² Porov. Verena KASTOVÁ, *Krize a tvořivý přístup k ní...*, s. 17-18.

¹¹³ Porov. Larry CRABB, *Manželství je vztah...*, s. 64-67.

¹¹⁴ Giuseppe BRONDINO, Mauro MARASCA, *Citový život zasvětených...*, s. 89.

¹¹⁵ Porov. Paul TOURNIER, *Osamělost mezi lidmi...*, s. 10.

¹¹⁶ M. Scott PECK, *Nevyšlapanou cestou...*, s. 16.

ktoré pretrváva aj potom, keď deti už zabudli jeho príčinu. Takéto deti si uchovávajú po celý život istý druh spasiteľského komplexu, sentimentálnu slabosť pre tých, ktorí sa zdajú byť obeťami nespravodlivosti.¹¹⁷

V dôsledku zranenej dôvery dospelávajúci človek, ktorý sa nemohol v detstve spoľahnúť na svojich rodičov, berie život do vlastných rúk a koná často na základe impulzov, sebecky, podľa svojho pokriveného pohľadu na seba, druhých i Boha. Tam, kde nie sú v rodinách vzťahy úcty, lásky a dôvery, tam, kde nemá jeden o druhého záujem, nedokáže krízu riešiť tvorivo a úspešne. Potom sa „môže stať, že sa človek navráti späť do bezvýhodiskovej situácie a ‘vyrieši’ krízu samovražedným pokusom.“¹¹⁸

Človek, ktorý bol v živote hlboko sklamaný najbližšími, nie je schopný uvažovať reálne, v dôvere, v spoľahnutí sa na druhých a vo viere v Božiu pomoc. Za jediné reálne a podstatné vidí to, čo si „zarobil a vytvoril vlastnými rukami.“ Dochádza ku kríze viery, nádeje a lásky voči Bohu, ktorá však vyplýva z emočného zranenia získaného z predošlých životných období.

1.3.2 Duchovné dôsledky krízy dôvery

Krízou dôvery môžu prechádzať ľudia v rôznych povolaniach a stavoch. Väčšinou je kríza viery v Boha spojená s krízou vzťahov k blíznym.¹¹⁹ Mnoho ľudí sa stalo obeťou ľudského zla. I keď v menej dôležitých veciach im bolo náboženstvo podporou, čo sa týka závažnejších vecí, bolo im ublížené ľuďmi skrytými pod pláštikom, či záštitou Cirkvi. Ako hovorí Martin Buber, prvoradou pohnútkou mnohých ľudí je pretváarka a preto jedným z miest, kde sa s nimi môžeme najpravdepodobnejšie stretnúť je kostol. Je snád' lepší spôsob, ako zamaskovať svoje zlo pred sebou samým, ako aj pred druhými, než byť duchovným alebo prijať akúkoľvek inú dobre viditeľnú podobu kresťana v rámci našej kultúry? Domnievam sa, že v Indii budú mať zlí ľudia podobné tendencie a budú 'dobrými' hinduistami alebo 'dobrými' moslimami. Tvrdím však, že zlí ľudia sú len malou menšinou medzi veriacimi a že náboženské pohnútky väčšiny ľudí nie sú falošné. Chcem povedať, že zlí ľudia majú sklony prikláňať sa ku zbožnosti kvôli pretváрке a úkrytu, ktorý im táto môže poskytnúť.¹²⁰

¹¹⁷ Paul TOURNIER, *Osamělost mezi lidmi...*, s. 11.

¹¹⁸ Verena KASTOVÁ, *Krize a tvořivý přístup k ní...*, s. 18.

¹¹⁹ Porov. Józef AUGUSTYN SJ, Krzysztof JEDLIŃSKI, Jacek SANTORSKI, *Terapia a pastorácia*, Trnava 1999, s. 42.

¹²⁰ Porov. M. Scott PECK, *Lidé lži*, Olomouc 1996, s. 80, 212, 215.

Z obdobia detstva emočne traumatizovaný človek, ktorý prežíva svoju vieru povrchno, a zakúsi sklamanie a nedôveru v spoločenstve takýchto veriacich ľudí je rozčarovaný a jeho aspoň ako-taká dôvera k Cirkvi sa zrúti. Ďalej sa teda spolieha len sám na seba a stáva sa odporcom a kritikom Cirkvi a jej predstaviteľov, alebo hlboko sklamaný, kresťanský život odmieta a Cirkev, kresťanov i Boha ignoruje. Často Boha vylúči zo svojho života, lebo ho stotožňuje s obrazom, aký mu sprostredkovali neúprimní veriaci.

Dôvody vzrastajúcej sekularizácie a úbytok počtu veriacich kresťanov sú rozmanité; jednou z možných príčin sú aj negatívne predstavy o Bohu. Boh je v týchto predstavách zakusovaný ako niekto, kto neguje život, kto životu škodí, pohŕda ľuďmi atď. a táto negatívna skúsenosť sa stavia na roveň pravému Bohu biblického zjavenia a Bohu hlásanému v Cirkvi. Zmysel viery je v tom, aby sa skrze ňu život zdaril, aby sa dal tušiť a cítiť život v plnosti. Ak nie je viera týmto spôsobom žitá a zakusovaná neprenáša sa ďalej, ale pomaly odumiera.¹²¹ Je potrebné sa zamyslieť aké predstavy o Bohu ponúka „oficiálna Cirkev veriacim i neveriacim ľuďom v publikáciách posledných rokov. (...) Často tu môžeme zreteľnejšie počuť a čítať o prísnom, trestajúcom Bohu sudcovi, Bohu - účtovníkovi a Bohu výkonu, než o milosrdnom a dobrom Bohu, ako sa nám zjavil v Ježišovi Kristovi, ktorý má srdce a veľké zľutovanie pre všetkých ľudí. Možný dôsledok: mnoho ľudí uteká pred týmito strach naháňajúcimi predstavami o Bohu a vylučujú ho zo svojho života. Zároveň sa dištancujú od aj Cirkvi, ktorú s týmito predstavami dávajú do spojenia alebo dokonca stavajú na jednu úroveň.“¹²²

Už deti od troch, štyroch rokov sa zaoberajú metafyzickými problémami, uvedomujú si svoju existenciu na svete a uvažujú o jej zmysle.¹²³ Rodičia majú byť pre svoje deti vzorom v správaní voči sebe, ale i vo vzťahu k Bohu. Fráza, že príklady tiahnu, je pravdivá i preto, že mladý človek potrebuje vzor a tým sú mu práve jeho rodičia. Keď ich však vidí ako prežívajú alebo neprežívajú svoju vieru v Boha, následok je často prinajmenšom vákuum v spomienkach, alebo to vyvoláva opačný efekt – rezignáciu vo viere a odklon od Boha. „Preto je veľmi dôležité, aby si kresťan uvedomoval hodnoty, ktoré má od Boha a predovšetkým dar viery. Zároveň to však nemá byť viera tradičná a prezentovaná ako nejaký folklórny zvyk. Žiaľ, „existuje mnoho tých, ktorí síce vyznávajú vieru, ale v praxi z nich vyžaruje nedôvera jak v život, tak v človeka.“¹²⁴ No ten, kto skutočne hľadá pravdu a pravú lásku, tomu sa Boh dá poznať i keď prežíval svoje detstvo vo zvykovej viere.

¹²¹ Porov. Karl FRIELINGS DORF, *Falešné predstavy o Bohu...*, s. 144.

¹²² Tamtiež, s. 145.

¹²³ Porov. Marie-Bernard CHICAUD, *Sebedůvěra...*, s. 97-98.

¹²⁴ Erik H. ERIKSON, *Dětství a společnost...*, s. 228.

Mnohé štatistiky, ktoré majú za cieľ prieskum verejnej mienky v oblasti religiozity dávajú jasne najavo, hlavne v našom západnom svete, krízu viery, krízu vzťahu človeka k Bohu. Pritom „veľkosť človeka je práve v tom, že je Božím obrazom a že má podiel na božskom živote.“¹²⁵ Každý by si mal byť vedomý svojej originality a hodnoty i v tom, že i keď „má síce spoločnú ‘prirodzenosť’ so všetkými ostatnými ľuďmi, Boh ho stvoril na prvom mieste ako osobu. A tá je potom neopakovateľná.“¹²⁶ Ďalšou prekážkou odovzdania sa Bohu v dôvere je skutočnosť bolesti a utrpenia. S touto skutočnosťou sa stretávajú ľudia už v detstve. Aj tu veľmi dôležitý postoj rodičov. Ak milujúci rodičia dieťaťu venujú čas tomu, aby zistili potreby dieťaťa a premýšľali o nich, často sa trápia pri ťažkom rozhodovaní ako ďalej a tak skutočne zažívajú trápenie svojich detí. Deti to vidia a vnímajú, že rodičia sú ochotní trpieť s nimi. To je dôležitý krok k tomu, aby sa aj deti naučili niesť svoj kríž. Povedia si: „Keď sú rodičia ochotní trpieť so mnou, nemôže to byť nič zlého a ja by som mal byť tiež ochotný trpieť sám so sebou.“¹²⁷ Tak v budúcnosti i po zakúsení mnohých „rán od života“ sú schopné prijať skutočnosť spásy, že Kristus vzal na seba ťarchu hriechu a bolesť človeka, ale i to, že človek má účasť na vykúpení, a jeho utrpenie má zmysel, keď ho spojí s Kristovým utrpením.

Boh nám daroval slobodu a tejto dobe sa hovorí, že je dobou slobody. Ak to však nebude sloboda v Kristovi, stane sa besovskými silami, ničiacimi svet. Človek je na druhej strane v sieti zákonov, predpisov, vedeckých výskumov a stráca svoju osobnosť.¹²⁸ Boh obdaril človeka slobodou v rozhodovaní a tak si môže dobrovoľne vyvolať „život i šťastie a smrť i nešťastie“ (Dt 30, 15), môže sa rozhodnúť pre Boha alebo proti nemu, môže na dôverný vzťah s Bohom „zabudnúť, môže oň nedbať, ba ho výslovne odmietnuť.“¹²⁹ Práve na jeho slobodnom rozhodnutí záleží, či si chce dať pomôcť, či hľadá riešenie.

No „namiesto toho, aby človek obnovil toto narušené spojenie so svojím Bohom cez modlitbu, stále viac hľadá oslobodenie od ťarchy kríža v paravedách, v uzdravovateľoch s rafinovaným ‘puncom’ vedeckosti. Hľadá nepravú spásu (...) nie u milujúceho Otca, ale u človeka s okultnou praxou.“¹³⁰

Asi každý z ľudí žijúcich na tejto zemi hľadá lásku. Láska je však pojmom v súčasnej dobe veľmi sprofanovaným. Ľudia si pod ňou predstavujú všetko možné a väčšinou to nie

¹²⁵ Tomáš ŠPIDLÍK a kol., *Spiritualita, formácia & kultúra...*, s. 33.

¹²⁶ Tamtiež.

¹²⁷ M. Scott PECK, *Nevyšľapanou cestou...*, s. 16-17.

¹²⁸ Porov. Tomáš ŠPIDLÍK a kol., *Spiritualita, formácia & kultúra...*, s. 35.

¹²⁹ KKC 29.

¹³⁰ Grácia FLORENDOVÁ, *Ved' som tvoj...*, s. 20.

je pravá láska. Poznať skutočnú lásku by sme sa mali naučiť už vo vlastnej rodine, od svojich rodičov. Dieťa a neskôr mladého človeka silne ovplyvňujú postoje rodičov k pocitom, k telu, sexualite, vzájomný emočný vzťah rodičov, ich správanie v krízach, čo považovali za zmysel života, aké predstavy o Bohu mali, atď.¹³¹ Emočne zranený človek, ktorý od svojich najbližších nezakúsil zdravé prijatie a skutočnú lásku, sklamaný ju buď vôbec nehľadá, alebo ju hľadá na nesprávnych miestach. To, že Boh je láska je pre neho len informácia, príliš vzdialená jeho osobe. Aby nadviazal s Bohom dôverný vzťah, musí zakúsiť Božiu lásku prostredníctvom ľudí a životných udalostí, ktorými sa Boh k nemu prihovára. Potrebujeme jeden druhého a to i v oblasti spoločenstva s Bohom. Matka Tereza hovorila, že Boh nemá ruky a nohy a tak ich dáva ľuďom, aby mohol skrze nich prichádzať k druhým ľuďom a dotýkať sa ich. Človek musí zakúsiť čistú lásku od človeka, musí zakúsiť prijatie bez výhrad, aby mohol prežiť, že má hodnotu a, že je milovaný taký aký je.

Nenaplnená túžba po spoločenstve, po láske, ktorá ma prijíma takého, aký som, po uznaní, je koreňom i mnohých duchovných problémov. Až extrémnym prejavom týchto problémov je posadnutie, ktoré nie je žiadnou náhodou. Ono sa zdá byť postupným procesom, ktorý spočíva v tom, že človek, z toho, či onoho dôvodu opakovane zapredáva sám seba. Toto zapredávanie začína tým, že sa človek zahráva s mágiou a s okultizmom. Bludný kruh uzatvára rastúci pocit osamelosti, ktorý ešte zväčšuje prítlačivosť temných síl, klamne sľubujúcich vyslobodenie, moc a nezávislosť. Každý z posadnutých, ktorých opisuje Scott Peck trpel ťaživým pocitom samoty a každý v počiatočnom tomto procese, bol ochotný prijať démona ako istý druh imaginárnej spoločnosti. Posadnutosť môže vzniknúť až vtedy, keď existujú závažné emočné problémy. Samotná posadnutosť potom tieto problémy zvyšuje a znásobuje. Mnohokrát treba dlhodobé psychoterapeutické pozorovanie, aby sa zistilo, že pacient je posadnutý.¹³²

Ako sme vyššie uviedli, veľmi dôležitú úlohu zohráva predstava človeka o Bohu. Tá sa tvorí v rodine, pretože nesprávny prístup k dieťaťu pri výchove sa odrazí i vo vzťahu k náboženstvu. Dieťa si podľa obrazu správania matky a otca formuje svoj obraz o Bohu. „Pri vzniku detskej predstavy o Bohu je najsilnejšie označený vplyv rodičov (ich vzťah k dieťaťu, ich osobná viera a ich predstavy o Bohu). Vzťah rodičov a dieťaťa je prakticky prenášaný na vzťah k Bohu. Navyiac sa tu kladú základy sebahodnotenia, ktoré sa podstatne prejavuje na vzťahu k Bohu. Vedľa rodičov tu hrajú svoju úlohu tiež vzťahy k ostatným dôležitým kontaktným osobám (prarodičia, učiteľky v materskej škole, katechéti) a skupinám. Vznik predstavy o Bohu tiež spoluurčujú poukazy bližšieho a vzdialenejšieho

¹³¹ Porov. Karl FRIELINGS DORF, *Falešné predstavy o Bohu...*, s. 147-149.

¹³² Porov. M. Scott PECK, *Lidé lži...*, s. 210-213.

okolía na Boha, napr. pri vyučovaní náboženstva a v náboženskej praxi (osobná modlitba, bohoslužby, katechézy, rozhovory o viere atď.) Vedľa pôsobenia Božej milosti tu môže v neskorších rokoch dôjsť ku korektúre pôvodnej predstavy o Bohu prostredníctvom nových náboženských skúseností.¹³³

Aj v tejto problematike sa odráža psychosociálny faktor. Rodičia a zvlášť matka je pre dieťa v prenatalnej fáze života prvým modelom tvorby predstáv o Bohu. Matka je pre malého potomka „skutočne chápaná ako ‘prvý boh dieťaťa’, alebo menej nesprávne ako prvý ‘symbol Boha’ (...) a tak ako jediný protiklad ambivalentne: ako milujúci alebo odmietajúci, plná dôvery alebo pochybujúca, tá, ktorá hovorí áno alebo nie. To všetko môže prispievať k jej prvej relativizácii ako symbolu Boha. (...) Relativizácia je neskôr zosilnená hlavne spoločnou modlitbou s dieťaťom. (...) Štruktúra materského vzťahu je teda ťažiskom.“¹³⁴ Môžeme hovoriť o akomsi prvom vývojovom stupni pri formovaní predstáv o Bohu. Na druhom sa vytvára forma viery, v ktorej sa dieťa pokúša zachrániť svoje (...) predstavy o všemohúcnosti a dokonalosti stotožnením sa s božstvom /narcistická kríza/ a v treťom stupni sa zameriava na otca, ktorý môže rozviazať symbiózu matka - dieťa. Dieťa si idealizuje otca a tu sa tvorí viera vo všemohúceho a vševediaceho otca - boha, ktorý pôsobí hlavne ako autorita a zodpovednosť v slobode.¹³⁵

Podstatou kresťanskej viery je viera v Najsvätejšiu Trojicu. „Z uvedeného dôvodu platí, že prijatie alebo neprijatie tohoto jadra viery rozhoduje o tom, či človek má alebo nemá kresťanskú vieru. V skutočnosti platí, že naša viera v trojjediného Boha vyplýva z toho, že Ježiš je skutočne Božím Synom.“¹³⁶ Východná spiritualita nezačína Bohom, ale človekom. Človek je utvorený na obraz Boží a preto nebude nikdy človekom, pokiaľ nedôjde k úzkemu spojeniu s Bohom. To sa ale uskutočňuje skrze Krista Bohočloveka a preto nie je možné riešiť problémy človeka bez Krista.¹³⁷

Každý z nás i napriek vyváženosti a dôslednej starostlivosti rodičov prežíva v psychickom živote, už v rannom štádiu detstva, akýsi „pocit vnútorného rozdelenia a všeobecnej clivoty po stratenom raji. Základnú dôveru je nutné udržiavať po celý život práve proti tejto mocnej zmesi pocitov, že som bol o niečo ochudobnený, rozpoltený a kýmsi opustený.“¹³⁸ No nikto nie je vydaný „napospas“ emočným zraneniam z minulosti.

¹³³ Porov. Karl FRIELINGSDORF, *Falešné predstavy o Bohu...*, s. 27.

¹³⁴ Tamtiež, s. 22.

¹³⁵ Tamtiež, s. 22-23.

¹³⁶ Christoph kardinál SCHÖNBORN, *Přijmout Ježíše jako Krista...*, s. 12.

¹³⁷ Porov. Tomáš ŠPIDLÍK a kol., *Spiritualita, formácia & kultúra...*, s. 28.

¹³⁸ Erik H. ERIKSON, *Dětství a společnost...*, s. 227.

Boh hľadá človeka a vidí i tieto vnútorné traumy a mnohé rozbité vzťahy, izolovanosť, túžbu po láske,...ponúka svojmu milovanému Adamovi pomoc a neustále mu ukazuje spôsoby a formy uzdravenia.

2. FORMY A SPÔSOBY UZDRAVENIA ZRANENEJ DÔVERY

V tejto praktickej časti predstavíme niektoré formy možnosti uzdravenia zranenej dôvery v človeka i v Boha skrze sviatosti, modlitbu, psychoterapeutické postupy a službu spoločenstiev a kresťanských komunít. Psychológia a pastorácia by mali byť v tejto službe úzko prepojené, pretože „nijaké duchovné zahojenie nemožno dosiahnuť bez toho, že by sme sa nedotkli emócií a nijaké úplné zahojenie emócií nemožno dosiahnuť bez vzťahu k oblasti duchovna. Osobu musíme vnímať ako celok emočného, duchovného a telesného.“¹³⁹

2.1 Uzdravenie skrze sviatosti a modlitbu

Keďže hovoríme o uzdravení zranených emócií duchovným prístupom, musíme upresniť, že hovoríme o zranených ľuďoch, ktorí veria v Ježiša Krista. Viera je pri tomto spôsobe uzdravenia nevyhnutnou podmienkou, pretože len tí, čo prijímajú sviatosti a veria v Božiu moc uskutočňovanú skrze tieto posvätné znaky, môžu ju naplno prijať.

Sviatosti a modlitba sú pramene života a uzdravenia v Cirkvi. V modlitbe ide o to, „aby sa život človeka pripodobnil Kristovi v Duchu Svätom na slávu Boha Otca. Toto tajomstvo si vyžaduje, aby ho veriaci verili, slávlili a z neho žili v živom a osobnom vzťahu so živým a pravým Bohom. Týmto vzťahom je modlitba.“¹⁴⁰ Skrze ňu sa „človek nasýti svojím Bohom, nasýti sa láskou, preto má v sebe neustály dynamizmus života a stáva sa slobodným aj vo vzťahu k ľuďom. Nie je nezdravo závislý od ľudskej lásky, a preto aj menej zraniteľný.“¹⁴¹ Boh uzdravuje človeka prostredníctvom bratov, ktorí sú jeho nástrojmi lásky, keď sa za neho modlia.¹⁴²

„Sviatosti sa týkajú všetkých etáp a všetkých dôležitých chvíľ života kresťana: dávajú životu viery kresťanov vznik a rast, uzdravenie a poslanie. V tomto je určitá podobnosť medzi etapami prirodzeného života a etapami duchovného života.“¹⁴³ Vo sviatostiach ide o osobné stretnutie človeka so Spasiteľom uprostred jeho Cirkvi a preto môžu

¹³⁹ MARTIN H. PADOVANI SVD, *Hojenie zranených emócií, Zdolávanie životných rán*, Nitra 1999, s. 12.

¹⁴⁰ KKC 2558.

¹⁴¹ Grácia FLORENDOVÁ, *Ved' som tvoj...*, s. 20.

¹⁴² Porov. Tom FORREST, José H. Prado FLORES, *Ježiš ma uzdravuje. Ježiš Kristus je pravý lekár duše i tela*, Bratislava 1993, s. 21.

¹⁴³ KKC 1210.

rozhodujúcim spôsobom prispieť k uzdraveniu jednotlivca v ešte neuzdravenom svete.¹⁴⁴ V sviatostných znakoch pôsobí Pán svojou uzdravujúcou mocou, ale naša viera nesmie byť pasívna. Pán Ježiš je našim Uzdravovateľom, ale aj našim Spasiteľom, ktorý nás žiada o spoluprácu. Neustupuje našim rozmarom a slabostiam, lebo mu ide o naše dobro. Máme poslúchať Božie slovo, máme mať vôľu podriaďiť sa, srdce ochotné milovať, ruky schopné pracovať a odvahu nasledovať ho každý deň i so svojím krížom. Komplexné uzdravenie celého organizmu je vždy dlhodobý proces. Uzdravenie začína, keď sa podriadime jeho plánu.¹⁴⁵

II. Vatikánsky koncil zdôraznil dôležitosť Cirkvi ako spoločenstva a to by mali prakticky prežívať pri svojom uzdravujúcom procese i ľudia emočne zranení. Cirkev je tajomstvo, mystérium, sacramentum, ale má i viditeľnú stránku. Neviditeľná milosť sa viditeľným znamením sprostredkuje.¹⁴⁶ Služba uzdravenia zranenej dôvery je poskytovaná a prijímaná kresťanmi, ľuďmi žijúcimi z viery a slúžiacimi vo viere a v spoločenstve Cirkvi – Božom ľuďom.¹⁴⁷ „Cirkev je v Kristovi akoby sviatosťou alebo znamením a nástrojom vnútorného spojenia s Bohom a jednoty celého ľudského pokolenia.“¹⁴⁸ Len tak môže sprostredkovať človeku bezpečie, ktoré hľadá naliehavejšie ako všetko ostatné.¹⁴⁹

„Boh sprevádza svoje najmilšie stvorenie, vytvorené na svoj obraz na všetkých jeho cestách, v blúdení aj návratoch, porážkach aj víťazstvách, ponížení i sláve prostriedkami svojej lásky, sviatostnými milosťami. Ani jednu sviatosť nemožno izolovať. (...) Tvoria spojenú sieť Božej lásky okolo človeka, živú organickú sústavu okolo človeka s jeho poslaním, s jeho úlohami, problémami, v každom stave, v každej situácii.“¹⁵⁰ V tomto duchovnom prístupe však rozoberieme hlavne dve sviatosti, ktoré sú obzvlášť potrebné pri tejto službe. Ide o sviatosť zmierenia a sviatosť Eucharistie.

Sviatosť zmierenia je najvernejšia celoživotná sprievodkyňa veriacich, ktorá ošetruje a lieči všetky kazy, choroby a nedostatky lásky a rozohrieva živú lásku, prebúdzajú spiacu, kriesi aj mŕtvu.¹⁵¹ Človek emočne zranený potrebuje svoje rany odhaliť osobe, ktorej dôveruje a od ktorej očakáva nielen vypočutie, ale aj uzdravenie. „Mnohí ľudia

¹⁴⁴ Porov. Tamtiež, s. 20.

¹⁴⁵ Porov. Tom FORREST, José H. Prado FLORES, *Ježiš ma uzdravuje...*, s. 20-24.

¹⁴⁶ Porov. Tomáš ŠPIDLÍK a kol., *Spiritualita, formácia & kultúra...*, s. 42.

¹⁴⁷ DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, *Lumen Gentium*, kap. 2.

¹⁴⁸ Tamtiež, č. 1.

¹⁴⁹ Porov. Michael MARSCH, *Uzdravování skrze svátosti*, Praha 1992, s. 16.

¹⁵⁰ K. RAŠLOVÁ – M. KOŠČ, *Psychológia a pastorácia 2, Príprava na životné povolanie manželstvo a rodičovstvo*, Zborník prednášok, Bratislava 1992, s. 80.

¹⁵¹ Porov. K. RAŠLOVÁ – M. KOŠČ, *Psychológia a pastorácia 2...*, s. 81.

inštinktívne cítia, že ich naliehavé problémy sa už nezlučujú s ich naučenými predstavami o hriechu a o spovedi. Preto sa vyhýbajú spovednici a hľadajú svoju spásu a svoje uzdravenie u indického guru alebo u psychiatra. V skutočnosti sa mnohí z nás ešte úplne neoslobodili od výlučne mechanistického chápania hriechu a pokánia. (...) Dedičstvo týchto praktík sa bohužiaľ prejavuje dodnes v tom, že si mnoho ľudí myslí, že ich hriechy a oslobodenie sa od nich viac súvisia s farárom a s jeho momentálnou náladou, než s Bohom a jeho milosrdenstvom, (...) s radosťou Boha z návratu strateného syna, z toho, že už nie je mŕtvy, ale žije.¹⁵² I preto je naliehavé pre kajúcnika vyjadriť svoje predstavy o Bohu, o sviatosti zmierenia, strach z osoby kňaza...

Zranený človek, ktorý je ochotný postaviť sa do pravdy, to znamená, uvedomiť si svoj hriech, musí si najskôr uvedomiť svoj láskyplný vzťah k Bohu, pretože hriech je smrteľným zranením vzťahu lásky, preto musí nastať zázrak nášho uzdravenia, nášho vzkriesenia. Ten nastáva vo sviatosti zmierenia. Začína to na prvom mieste vyznaním Božej veľkosti a až potom vyznaním nedostatočnej lásky človeka k Bohu. Tým, že človek zraňuje sám seba ako tvora Božieho, zraňuje Boha najviac.¹⁵³

Ježiš Kristus je udeľovateľom sviatosti zmierenia i keď vysluhovateľom je kňaz. Duchovný otec môže vovádzať duše do tajomstva zjednotenia a lásky aj cez modlitbu. Má dovoliť Bohu, aby on sám zasahoval do života človeka a dovoliť človeku, aby sám zakusoval, že Boh berie jeho záležitosti do svojho srdca, do svojich rúk a že vtedy sa začína všetko hýbať a meniť.¹⁵⁴ Pretože ide o hlboké tajomstvo ľudskej bolesti, hriechu a zranenia, je nutný chápaný a citlivý prístup spovedníka, ktorý, prejaví, ak je možné, aj potrebným časovým priestorom stretnutia pri udeľovaní sviatosti. „Základom stretania medzi penitentom a duchovným vodcom je viera v pôsobenie Boha.“¹⁵⁵

Návrat do synovského vzťahu s Bohom nemusí byť vždy sprevádzaný emóciami radosti a nadšenia, aj keď tieto sú veľmi časté, ale takmer vždy ho sprevádza hlboký pokoj, ktorý môže dať len Boh. Tento pokoj prežíva ten, kto vierou uchopí lásku, ktorú mu Boh v tejto sviatosti prejavuje. Boh skrze službu Cirkvi udeľuje človeku odpustenie ako oslobodenie od hriechov, teda narušeného vzťahu k Bohu a pokoj ako uzdravenie z poranenia, ktoré hriech spôsobil¹⁵⁶ a otvára cestu ku vzkrieseniu k novému životu s Bohom i s ľuďmi.

¹⁵² Michael MARSCH, *Uzdravování skrze svátosti...*, s. 58-59.

¹⁵³ Potom. Tamtiež, s. 56.

¹⁵⁴ Porov. Grácia FLORENŠOVÁ, *Ved' som tvoj...*, s. 20.

¹⁵⁵ Józef AUGUSTYN SJ, Krzysztof JEDLIŃSKI, Jacek SANTORSKI, *Terapia a pastorácia...*, s. 42.

¹⁵⁶ Porov. Michael MARSCH, *Uzdravování skrze svátosti...*, s. 58.

I keď minulosť a to, čo sa v nej odohralo je nezmazateľné, každá vina a každé zlo je ešte vykupiteľné.¹⁵⁷ „Prvotná dôvera je v nás obyčajne zavalená balvanmi horkosti z utržených rán. K týmto ranám má Ježiš Kristus ako jediný moc láskou prebudiť dušu k veľkej dôvere, čo prináša do duše rozkvet.“¹⁵⁸ Všetci „tí, ktorí pristupujú ku sviatosti pokánia, dostávajú od Božieho milosrdenstva odpustenie urážok, ktorých sa proti Bohu dopustili, a zároveň sa zmierujú s Cirkvou, ktorú zranili svojimi hriechmi a ktorá svojou láskou, príkladom a modlitbami pracuje na ich obrátení.“¹⁵⁹ Hriechom je i pocit menejcennosti, nevera v svoju dôstojnosť, že som vykúpený Synom a že som chrámom Ducha Svätého. Keď sú si kajúcnik i spovedník vedomí potreby uzdravenia oboch aspektov: ako hriechu, tak i zranenia, ktoré z hriechu pochádza, tak sviatostný mechanizmus je uskutočnený a prijatý vo svojej podstate a dochádza k uzdraveniu vzťahu k sebe samému i k ostatným, dosť často tiež k uzdraveniu spomienok.¹⁶⁰ Úloha pastiera je aj naučiť dušu komunikovať so svojim Bohom v atmosfére dôverujúcej oddanej lásky, aby bola neskôr schopná utvárať skutočné spoločenstvo lásky s inými.¹⁶¹

Prípravu na túto sviatosť by mala doprevádzať modlitba kňaza i kajúcnika, vzývanie Ducha Svätého o dar svetla a lásky.¹⁶²

Proces „kriesenia nového človeka sa dokončuje vo sviatosti Eucharistie.“¹⁶³ Spoločné slávenie Eucharistie – ‘lieku nesmrteľnosti’ - ako ho nazýva už sv. Ignác Antiochijský¹⁶⁴, je oslavou Boha, sprítomnením spasiteľnej milosti Ježiša Krista a dielom ľudu. Vnútorne traumatizovaný človek môže prežívať obnovenie svojho vzťahu k milujúcemu Bohu prítomnému v Eucharistii rôznymi spôsobmi. Buď spoločným slávením svätej omše v spoločenstve veriacich, alebo individuálne pri adorácii, v osobnom rozhovore so svojim Bohom. Vo sviatosti Eucharistie sa Spasiteľ „dáva všetkým i každému celý“¹⁶⁵ a očakáva, že aj človek vydá celý svoj život Jemu. Eucharistická obeť je pamiatkou na smrť a vzkriesenie Ježiša Krista: je sviatosťou milostivej lásky, znamením jednoty, putom bratskej

¹⁵⁷ Porov. Viktor E. FRANKL, *Lékařská péče o duši. Základy logoterapie a existenciální analýzy*, Brno 1994, s. 51.

¹⁵⁸ Porov. Grácia FLORENDOVÁ, *Ved' som tvoj...*, s. 16.

¹⁵⁹ DRUHÝ Vatikánsky koncil, *Lumen Gentium*, č. 11.

¹⁶⁰ Porov. Michael MARSCH, *Uzdravování skrze svátosti...*, s. 57-58.

¹⁶¹ Porov. Grácia FLORENDOVÁ, *Ved' som tvoj...*, s. 17.

¹⁶² Porov. Michael MARSCH, *Uzdravování skrze svátosti...*, s. 59-60.

¹⁶³ K. RAŠLOVÁ – M. KOŠČ, *Psychológia a pastorácia 2...*, s. 82.

¹⁶⁴ Porov. Michael MARSCH, *Uzdravování skrze svátosti...*, s. 37.

¹⁶⁵ Viliam HOŤKA, *Jubilejný rok s Cirkvou...*, s. 11.

lásky, veľkonočnou hostinou, v ktorej je požívaný Kristus, duša sa naplňa milosťou a dáva sa nám záruka budúcej slávy.¹⁶⁶

V dobách historického Ježiša z Nazareta stačilo ľuďom k uzdraveniu aj dotknúť sa šiat Pána Ježiša. My sa Pána Ježiša, skutočne prítomného v Eucharistii nielen dotýkame rukami, ale bytostne sa s Ním zjednocujeme. „Ide tu o spolubytie a spolužitie s Kristom. Sme v Kristovi - Kristus je v nás. Je nám bližší ako my sami sebe.“¹⁶⁷

Vo svätej omši spoločne prinášajú veriaci svojho zraneného spolučlena Ježišovi Kristovi, ktorý sám koná dielo uzdravenia, oslobodenia a obnovenia. V Najsvätejšej Sviatosti, „v zdroji a vrchole celého kresťanského života“¹⁶⁸, nám ustavične dáva seba a zároveň nás neustále pozýva do spoločenstva s Ním, do zjednotenia sa s Ním v láske. „Stávame sa tým, čo prijímame: Telom Kristovým,“ hovorí svätý Augustín.¹⁶⁹ Náš Boh je Bohom osobným, dáva nám slobodu, aby sme sa aj my ako osoby vydali jemu v dôvere. „Boh nám dal seba a chce nám byť VŠETKO. Nemá teda nárok, aby sme sa mu aj my darovali a darovali sa úplne?“¹⁷⁰

Eucharista je *communio* – spoločenstvo, a tak je pre emočne zraneného veľká posila môcť odhaliť pred druhými svoje vnútorné traumy. V modlitbách, počas slávenia svätej omše, vyznávame, že Boh je jediný Pán, ktorý má moc uzdraviť a obnoviť človeka na tele i na duši.

Eucharistia dvíha človeka z obmedzenosti pozemského života do života večného. To je stály nevyhnutný proces v živote kresťana a Cirkvi, pretože jednotlivec sa vďaka svojmu hriechu vždy znovu vylučuje z pôsobenia uzdravujúcich milostí prijatých vo sviatosti krstu. Slávenie Eucharistie tento nevyhnutný proces oslobodzovania človeka, začatý krstom a posilnený birmovaním, udržuje pri živote. Ide zároveň tiež o vrastanie do novej dimenzie medziľudských vzťahov.¹⁷¹

Spoločenstvo, ktoré Eucharistia vytvára a buduje, má sa prejavovať vo všetkých rovinách života, najmä v duchovnom doprevádzaní. Najčastejšie sa môžeme stretnúť s duchovným doprevádzaním v ťažkých životných situáciách, akým sú napríklad strata blízkej milovanej osoby. Kresťanský pohreb je tiež miestom pre oslovenie človeka v jeho bolesti a poukázaním na „veľkonočné tajomstvo Kristovho utrpenia, smrti

¹⁶⁶ DRUHÝ Vatikánsky koncil, *Sacrosanctum Concilium*, č. 47.

¹⁶⁷ Viliam HOŤKA, *Jubilejný rok s Cirkvou...*, s. 12-13.

¹⁶⁸ DRUHÝ Vatikánsky koncil, *Lumen Gentium*, č. 11.

¹⁶⁹ Michael MARSCH, *Uzdravování skrze svátosti...*, s. 38.

¹⁷⁰ Viliam HOŤKA, *Jubilejný rok s Cirkvou...*, s. 18.

¹⁷¹ Porov. Michael MARSCH, *Uzdravování skrze svátosti...*, s. 37-38.

a zmrŕtvychvstania¹⁷² a obnovením dôvery i voči Bohu, pretože mnohokrát dáva opustený človek vinu Bohu za túto životnú traumú. Kňaz i ostatní veriaci prejavenu spoluúčasťou na pohrebe, slávením zádušnej omše a povzbudením pozostalých vlievajú do ich života nádej a dôveru, že Boh ich neopúšťa a tak pohreb túto životnú situáciu posväcuje.¹⁷³

Božské čnosti by sa mali prejavovať v živote spoločenstva veriacich i tým, že takto skúšaný kresťan nezostane sám, ale že mu jeho cirkevná obec sprostredkuje nové vzťahy lásky a porozumenia. Boh koná prostredníctvom svojho ľudu a tak sa zranený človek postupne uzdravuje.

2.2 Uzdravenie prostredníctvom psychoterapeutických postupov

V súčasnosti vysoké percento ľudí vyhľadáva pomoc psychoterapeuta alebo psychológa. Sú to ľudia rôznych vierovyznaní i tí, ktorí sa pokladajú za neveriacich. V životnej tiesni ľudia omnoho častejšie vyhľadáujú života znalého poradcu – lekára, ako duchovného pastiera. Lekára to zaväzuje mať k pacientovi neutrálny prístup, k čomu ho zaväzuje i hippokratova prísaha. Preto i metodiky a techniky by mali byť použiteľné pre každého chorého a každého lekára bez ich osobného svetonázoru.¹⁷⁴

„Duševné utrpenia a choroby v súčasnosti v mnohých civilizáciách silne pribúdajú. Hamburgský týždenník ‘Die Zeit’ poukázal na to, že napríklad depresie sa vyvinuli až k akémusi druhu národnej choroby. Sú to znepokojujúce správy. Podľa nich len v Nemecku trpí okolo osem miliónov dospelých ľudí na návaly depresie a úzkostné stavy, ktoré sa často prejavujú aj telesne, teda majú za následok psychosomatické choroby. K tomu sa pridávajú aj závislosti na alkohole a drogách. Na pracoviskách sú štyri z desiatich práceneschopností spôsobené občasným výskytom alebo dokonca chronicky sa vyvíjajúcim psychickým utrpením. Odborníci hovoria o ‘strate kontroly’. Ľudia už nezvládajú svoj život, cítia sa bez síl a bez zmyslu alebo sa ponárajú do bolestivej nezúčastnenosti. Takto postihnutí veľmi často nehovoria o svojom utrpení, pretože sa musia obávať, že takéto choroby budú mať negatívny vplyv na ich povesť. Vo väčšine prípadov sa o ľudí so spomínanými problémami nestará odborný lekár – psychológ alebo psychoterapeut, ale domáci (obvodný) lekár. Tento nasadí proti tomu často lieky, hoci je už doložené, že by psychoterapia účinkovala podobne alebo ešte lepšie a dlhodobejšie.“¹⁷⁵

¹⁷² DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, *Sacrosanctum Concilium*, č. 61.

¹⁷³ Porov. Tamtiež, č. 60.

¹⁷⁴ Porov. Viktor E. FRANKL, *Lékařská péče o duši...*, s. 196.

¹⁷⁵ Jürgen SPRINGER, *Der Wille zum Sinn*. In *Christ in der Gegenwart*, Freiburg 11.6.2005

Je viacero druhov psychoterapeutických postupov, ktoré však vzhľadom na rozsah práce môžeme len vymenovať a stručne popísať podstatu každého. Rozdeľujú sa podľa svojich teoretických základov. Napríklad psychoanalýza (S. Freud) používa ako kľúč k pochopeniu svojej teórie pojem potlačenia, vo význame obrany človeka proti uvedomeniu si zabudnutých, nepríjemných zážitkov.¹⁷⁶ Freud rozlišuje oblasť nevedomia, predvedomia a vedomia. Nevedomie sa riadi princípom slasti, v predvedomí prebieha potlačenie. Psychoanalýza ako metóda je založená na dvoch postupoch: a) na metóde voľných asociácií, b) na výklade snov.

Terapeut má priamy vzťah s pacientom, ktorý úplne relaxuje na posteli. Terapeut ho žiada, aby mu hovoril všetko, čo prežíva a cíti, a to aj napriek tomu, že má zábrany, lebo iba tak možno odhaliť nevedomie. Blokujúca sila, ktorá bráni spontánnemu vyjadreniu, sa označuje ako odpor. Vzniknutý prenos (nevedomé prenesenie vzťahu na terapeuta) sa interpretuje ako aktualizácia nevyriešenej situácie z detstva a v priebehu psychoanalýzy sa umožňuje prevedenie týchto javov do vedomia. Sny sú symbolickým vyjadrením želaní, najčastejšie libidóznych. Učenie o odpore a potlačení, o nevedomí, o etiologickom význame sexuálneho života a o dôležitosti detských zážitkov sú podľa Freuda hlavnými piliermi psychoanalytického učenia.¹⁷⁷

Analytická psychológia (C.G. Jung) „na základe štúdia nevedomia vytvára koncepciu bytia človeka alebo psyché ako vzájomne prepojených systémov, v ktorých dominuje vedomie a nevedomie, iracionálnosť a ezoterickosť (skrytosť, tajomnosť).“¹⁷⁸

Individuálna psychológia (A. Adler) hovorí „o túžbe po moci a o superiorite, nadradenosti. (...) Predkladá koncepciu človeka ako vládcu, ako spoločenského tvora a zaoberá sa najmä citom menejcennosti a jeho úpravou.“¹⁷⁹

Logoterapia (V.E. Frankl) „pokladá potrebu zmyslu života za jednu zo základných potrieb človeka popri potrebe slasti a moci. Opisuje chorých, ktorí o zmysle svojho života pochybujú alebo ho stratili, nevedia ako ďalej žiť, život ich neteší a vzniká u nich existenčná frustrácia, ktorá môže prerásť do neurózy. Liečba spočíva v navodení takého stavu pacienta, ktorá mu umožní vrátiť sa k opätovnému hľadaniu zmyslu života. Tí, ktorí sa nachádzajú v krízovej situácii, sú orientovaní na hodnoty dávajúce človeku zmysel. Terapeut má odvádzať pozornosť od zamerania sa na seba a od pocitov nezmyselnosti života na altruistické hodnoty, na prijatie utrpenia, ak je nevyhnutné, ale predovšetkým na

¹⁷⁶ Porov. Isidor BAUMGARTNER, *Pastoralpsychologie*, Düsseldorf 1990, s. 344.

¹⁷⁷ Porov. Jozef KAFKA a kolektív, *Psychiatria. Učebnica pre lekárske fakulty*, Martin 1998, s. 19-20.

¹⁷⁸ Tamtiež, s. 21.

¹⁷⁹ Tamtiež.

riešenie tých úloh, ktoré človek má, lebo žije iba raz a život od neho očakáva, aby vykonal, čo je jeho poslaním. V základe pôsobenia je teda existenčná analýza¹⁸⁰ Logoterapia ako „psychoterapia vychádzajúca z duchovna“ spočíva vo vedomí návratu k substanciálnemu základu ľudského bytia, k onomu ‘byť zodpovedným’ ako k základu ľudskej existencie. Psychoanalýza ako psychoterapia sa snaží o to, aby sa duševné stalo vedomým. Logoterapia sa naproti tomu snaží, aby sa vedomým stalo duchovné.¹⁸¹ Ale tiež tam, kde existujú skutočne klinické symptómy, môže ísť o to, poskytnúť prostredníctvom logoterapie chorému zvlášť pevnú duchovnú oporu, ktorú zdravý normálny človek potrebuje menej, duševne neistý však naliehavo ku kompenzácii svojej neistoty.¹⁸²

Z psychologického pohľadu sa tieto rôzne školy hĺbkovej psychológie zhodujú predovšetkým v troch základných predpokladoch: 1. Rozhodujúce determinanty správania sú nevedomé. 2. Potlačené pudy, potreby, obrazy, traumatické skúsenosti, sú energetickými potenciálmi, ktoré nútia k uspokojeniu, vysporiadaniu a k rozhodnutiu. Ak je im zabráňované dosiahnuť tieto ciele, prejavujú sa v symptómoch, snoch, fantáziách, stvárneniach, chybných rozhodnutiach. 3. Prvých šesť rokov detstva treba vidieť ako fázu, v ktorej sa formuje charakter a druh stvárňovania vzťahov k osobám rovnakého i iného pohlavia.¹⁸³

Sú aj iné psychoterapeutické prístupy, ako napríklad Daseinsanalýza, ktorá „vychádza z fenomenológie a z Heideggerovho učenia, z bytia človeka vo svete, zo vstupu terapeuta do existencie konkrétneho človeka. (...) Človek si v terapeutickom stretnutí má uvedomiť svoje možnosti, usilovať sa o naplnenie svojho bytia a prijať zodpovednosť za svoje správanie. Jedinečnosť a neopakovateľnosť každého človeka žiada od terapeuta podobný prístup, preto je aj terapeutický vzťah neopakovateľným stretnutím dvoch bytí. Je to komunikácia, ktorej cieľom je umožniť bytiu byť sám sebou, voliť slobodne možnosti realizácie svojho bytia a vytvoriť autentický vzťah k druhým, ale aj k svetu, k sebe. Svoje zistenia podáva v podrobných kazuistikách vyjadrujúcich zážitky konkrétnych ľudí pomocou intuitívnej metódy poznania.“¹⁸⁴

Zvláštna forma stretania, ako ju umožňuje psychoterapia, vytvára súdržnosť a otvára cestu k hĺbke, ktorá spravidla v bežnom stretnutí nie je možná. Spolu s tým ide rozvíjajúce

¹⁸⁰ Jozef KAFKA a kolektív, *Psychiatria*, s. 21.

¹⁸¹ Viktor E. FRANKL, *Lékařská péče o duši...*, s. 42-43.

¹⁸² Porov. Viktor E. FRANKL, *Lékařská péče o duši...*, s. 43-47.

¹⁸³ Porov. Isidor BAUMGARTNER, *Pastoralpsychologie...*, s. 70-71.

¹⁸⁴ Jozef KAFKA a kolektív, *Psychiatria...*, s. 24.

sa stretanie so sebou samým, so svojím ‚ja‘. Okrem toho sa človek zoznamuje s tými časťami seba samého, ktoré boli (dovtedy) nevedomé – so svojím podvedomím.¹⁸⁵

„Nevyhnutnou zložkou, ktorá robí psychoterapiu úspešnou, nie sú kúzelné slovíčka, techniky alebo postoje, ani ‚bezpodmienečne pozitívny prístup‘; je to terapeutova vôľa prekročiť vlastné hranice, aby podporil pacientov rozvoj – ochota vstúpiť na neistú pôdu, skutočne sa vo vzťahu emocionálne angažovať a doslova sa pustiť do zápasu s pacientom i so sebou samým. Inými slovami: tou základnou zložkou hlbokaj, zmysluplnej a prínosnej psychoterapie je láska. (...) Intenzívna psychoterapia je v mnohých smeroch podobná rodičovstvu. (...) Ak terapeut nemôže nemocného skutočne milovať, nemôže ho ani skutočne vyliečiť. Aj keby bol sebalepšie vzdelaný a vyškolený, bude v praxi prevažne neúspešný, pokiaľ nedokáže prejavovať lásku k pacientovi a prekročiť hranice svojho ‚ja‘. Naopak i laický terapeut bez diplomu s minimálnym školením, ktorý má veľkú schopnosť milovať, môže mať v psychoterapii také úspechy, že sa vyrovná tým najlepším psychiatrom.“¹⁸⁶

Veriaci psychoterapeuti, ktorí sa stretnú so svojím pacientom na rovnakej konfesnej pôde už potom nejednajú s nimi ako lekári, ale v akejsi personálnej únii.¹⁸⁷ Psychoterapeutický postup pomáha človeku uvedomiť si svoje emočné zranenia z detstva, z minulosti a uvedomiť si seba ako originál, ktorý je tajomstvom sám pre seba. Psychofarmaká liečia viditeľné príznaky, avšak k vnútornému uzdraveniu človeka môže pomôcť hlavne zdravý vzťah. Ideálom, zvlášť pre veriaceho, je uzdravenie pomocou integrálneho prístupu.

2.3 Uzdravenie kombináciou oboch prístupov

Integrálny prístup spája v sebe oba prístupy: snaží sa využiť poznatky klinickej psychológie a psychoterapeutických metód a spojiť ich s uzdravujúcim Božím pôsobením skrze Cirkev a sviatosť.

Psychoterapeutický postup sa prejavuje v načúvaní konkrétnej osobe, teda v individuálnom prístupe k človeku ako k originálu. Ide o to, aby bol človek vnímaný ako jednota ducha, duše a tela; ako osoba (podľa Frankla je človek osobou práve v dôsledku skutočnosti, že nie je len jedným človekom medzi inými, ale že je iný než všetci ostatní

¹⁸⁵ Porov. Wunibald MÜLLER, *Psychologie-Psychotherapie*. In *Praktisches Lexikon der Spiritualität*, Christian SCHÜTZ, Freiburg im Breisgau 1992, s. 1018-1019.

¹⁸⁶ M. Scott PECK, *Nevyšľapanou cestou*, Praha 1996, s. 151-153.

¹⁸⁷ Porov. Viktor E. FRANKL, *Lékařská péče o duši...*, s. 197.

(...), že je niečím jedinečným a jednorázovým¹⁸⁸), ktorá potrebuje vyjadriť v slobode svoje potreby, odkryť svoje rany a má svoje túžby. Osoba, ktorá potrebuje seba uskutočniť vo vzťahu k iným osobám a tak i dospieť k uzdraveniu pomocou vzťahov s inými ľuďmi, ktorým však môže dôverovať a cítiť sa pri nich bezpečne. I keď cieľom psychoterapie je duševné uzdravenie a cieľom náboženstva (rozumieme kresťanského) je spása duše, neznamená to, že by sa náboženstvo nestaralo o duševné uzdravenie alebo ochranu pred chorobou. Náboženstvo je psychohygienicky, ba psychoterapeuticky účinné tým, že umožňuje človeku bezpečie a zakotvenie v transcendentne, v absolútne.¹⁸⁹

Duchovný prístup spočíva v sprostredkovaní uzdravenia Bohom skrze *tajomstvo Cirkvi*. To znamená, že emočne zranený človek potrebuje opätovnú skúsenosť s rodinou, rodinou, ktorou je Cirkev (nielen vysluhovaním sviatostí, ale i spoločným životom vo viere). „Práve v katolíckom prostredí sa občas stáva, že pastorácia je redukovaná len na sviatostnú pastoráciu a že viera, ktorá sa pre život zo sviatostí predpokladá nie je u dotyčného človeka rozvinutá a nikto sa o jej vznik, či rozvíjanie v danom prípade nestará. (...) Je potrebné všestranné doprevádzanie ľudí v obtiažnych životných situáciách a to ako v živote viery, tak i v ostatných vnútorných i sociálnych potrebách.“¹⁹⁰

Spoločenstvo, ktoré by malo takúto službu lásky sprostredkovať, musí byť menšie, než „veľká skupina anonymov“ pri nedeľnej bohoslužbe, kde si osamelý človek pripadá ešte izolovanejší, pretože ho s ostatnými spája len vonkajší kult. („Cirkev nie je predsa spoločenstvom anonymov, ale konkrétnych individuí.“¹⁹¹) Tí, ktorí chcú a hľadajú pomoc v Cirkvi, hľadajú predovšetkým ŽIVÚ Cirkev, v ktorej by mohli nájsť vzťahy dôvery, prinášajúce istotu a bezpečie, vzťahy otcovstva, materstva, bratstva a sesterstva. Naliehavosťou je obnovenie tajomstva Cirkvi. Odosobnené kresťanstvo by sa malo stať kresťanstvom na prvom mieste osobným – *vzťahovým*.

Aktuálnou je teda služba kresťanov *v menších spoločenstvách* (tri až dvanásť ľudí). Túto službu môžu preukazovať kresťania *žijúci spolu v malých komunitách*, kde vnútorne traumatizovaný človek, človek bez vzťahov a opustený, môže najskôr zakúsiť bezvýhradné prijatie. Tímová služba je ochranou aj od nezdravej fixácie (prípady upnutia sa pacientov na psychológa, ktorý s nimi vstúpil do dôvernejšieho vzťahu). Pre komunity, ktoré chcú rásť a takto slúžiť ľuďom sú nutné tri konštitutívne prvky: „modlitba alebo spoločenstvo s Otcom skrze Ježiša a v Ježišovi, prítomnosť a služba chudobným (ako ich nazýva Jean

¹⁸⁸ Porov. Viktor E. FRANKL, *Lékařská péče o duši...*, s. 148.

¹⁸⁹ Tamtiež, s. 196.

¹⁹⁰ P. ThLic. Aleš OPATRŇÝ, *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, Část I., Praha 2001, s. 6.

¹⁹¹ Viliam HOŤKA, *More v kvapke vody*, Láb 1981, s. 9.

Vanier) a vedomie, že sú spojení v jedno telo.¹⁹² A tak práve kontemplatívno-činné komunity, ktoré sa na svoju službu bratom a sestram pripravujú adoráciami, modlitbami a štúdiom, môžu sprostredkovať vvedenie človeka do tajomstva Najsvätejšej Trojice – do mystického života. Pritom vo svetle Pravdy Božieho slova a sviatostnej služby Cirkvi (sviatosť zmierenia, spoločné slávenie Eucharistie, spoločné modlitby veriacich) ponúkajú oslobodenie od falošných prejavov mysticizmu.

Podmienkou pre službu komunit je zachovávanie *bezpodmienečnej diskrétnosti*. To, čo zranený človek vydá zo svojho vnútra nesmie byť pošliapané a vynesené von z komunity. Preto je dôležité, aby bola komunita zdravá a to sa prejavuje „kvalitou prijatia chudobného alebo nečakaného návštevníka, radosťou a prostotou členov pri vzájomnom styku, vzájomnou dôverou v ťažkých chvíľach, určitou kreativitou pri reakcii na volanie chudobných (...), a hlavne zápalom a vernosťou pri napĺňaní základných cieľov komunity: byť pri Bohu a pri druhých.“¹⁹³ Pohostinnosť, srdečnosť, „duch komunity“ sú sprievodné javy, ktoré by mal prichádzajúci človek pocítiť. Komunita sa modlí za to, aby mohla pri službe zranenému človeku rozlíšiť, čo je v jej kompetencii a kedy už taký človek potrebuje vyhľadať odbornú psychiatrickú pomoc.

V modlitbách, v ktorých prosia veriaci za tých, ktorí potrebujú uzdraviť dušu, musia mať neustále na pamäti, že toto uzdravenie sa deje na základe vzťahu k Ježišovi. Dôležité je hľadiť na Ježiša a tak Duch Svätý, radca a učiteľ dá svetlo a odpoveď do konkrétnej situácie.¹⁹⁴

Boh chce a môže uzdravovať skrze sviatosti v Cirkvi, ak človek v dôvernom očakávaní vloží do Jeho rúk celý svoj život v spoločenstve Cirkvi a ak ponechá Jeho vôli, ako ho uzdraví a aké bude mať toto uzdravenie dôsledky pre jeho život. Príliš často je však očakávanie ľudí spojené s *vlastnými predstavami*, čo by sa v ich živote malo zmeniť a aké by to malo mať dôsledky, a sú sklamaní, ak nenastane práve táto zmena, úľava alebo uzdravenie. A v tomto postoji dokonca niekedy prehliadnu uzdravenie, ktoré skutočne nastalo, pretože bolo omnoho prenikavejšie a hlbšie než to, po ktorom túžili.¹⁹⁵ Tak ako

¹⁹² Jean VANIER, *Rodí se nová naděje (Čím je a má být komunita)*, Praha 1997, s. 120.

¹⁹³ Tamtiež, s. 122.

¹⁹⁴ Porov. Paula SHIELDS, JoAnne SEKOWSKY, *Uzdravení duše. Jak Bůh uzdravuje zranění, která s sebou přináší život*, Praha 1994, s. 37-38.

¹⁹⁵ Porov. Michael MARSCH, *Uzdravování skrze svátosti...*, s. 39-40.

v psychoterapii, aj tu je nutným predpokladom úspechu pacienta, aby sa vzdal časti 'starého ja', aby mohlo dôjsť k jeho rýchlemu duchovnému rastu.¹⁹⁶

Ten, kto v živote nezakúsil lásku a pochvalu, odpustenie a milosrdenstvo, nevie ho prejavíť ani sebe ani druhým. Preto musí tieto dary bytostne zakúsiť - prežiť. Práve zranené sebedovolenie a spoznávanie vlastnej hodnoty ako milovaného dieťaťa Božieho sa dajú uzdraviť len *postupným zakúšaním lásky* ľudskej i Božej. Veriaci by mali predkladať Bohu svojho zraneného spolubrata v modlitbách, prosiť za jeho oslobodenie od falošných pocitov viny, ktorými trpia hlavne tí, ktorých rodičia neprijali do života ako milované, chcené deti a lásku si museli zaslúžiť dobrým správaním a výkonom. „*Proces*, v ktorom tak mnohí kresťania prijímajú oslobodenie z vnútorného zmätku a nepokoja, v ktorom prežili väčšinu svojho života, sa nazýva uzdravenie duše.“¹⁹⁷

Ďalším postupom je učiť veriaceho zo *Svätého Písma*. Cieľom je urobiť ho slobodným, schopným prijímať Boží pohľad lásky skrze Slovo. Poslušnosť Božiemu slovu, ktorého zmysel a význam mu pomôžu osvetliť bratia a sestry, ktorí spoločne v jednote lásky prosia o dar rozlišovania a svetlo Ducha Svätého. Božie slovo – Pravda - búra domnelé hradby a buduje v človeku Boží život. V Biblii je mnoho úryvkov, v ktorých Boh vyjadruje osobne svoju lásku k tvorovi – to je jeden z najdôležitejších spôsobov uzdravenia zranenej dôvery; prijímať Božie slovo s dôverou, že je to slovo, ktorým sa Boh prihovára práve jednotlivcovi.

Dôležitým aspektom v obnovení tajomstva Cirkvi je vzájomné *zdieľanie* života medzi sebou a vzájomné správne nesenie bremien v Duchu Svätom (porov. Gal 6, 2). „Boli sme sformovaní tak, aby sme sa prejavili; Boh sa zjavil nám: aj my sa máme vyjaviť jeden druhému.“¹⁹⁸ Zdieľanie života spôsobuje zdravú vzájomnú závislosť osôb a oslobodenie od súčasného trendu egoizmu a sebestačnosti v spoločnosti. Láska zakrýva množstvo hriechov a slabostí (porov. 1 Pt 4, 8), preto spoločenstvo nekritizuje, ale pomáha vystaviť rany človeka Božiemu svetlu a uzdravujúcemu pôsobeniu Ducha Svätého. Mnohých, ktorí nezažili správnu komunikáciu v rodine, ktorí sa nenaučili spontánne hovoriť o svojich pocitoch, vyjadrovať svoje túžby, názory, príjemné i nepríjemné veci a slobodne sa prejavovať nemusí determinovať ich minulosť. Boh do každého vložil svoje dary a dal mu mnoho schopností. Tieto neprebádané zdroje môže človek rozvinúť. V tom spočíva duchovný život, to znamená byť ľuďmi nádeje a rásť do plnosti Krista.¹⁹⁹

¹⁹⁶ Porov. M. Scott PECK, *Nevyšľapanou cestou...*, s. 57.

¹⁹⁷ Paula SHIELDS, JoAnne SEKOWSKY, *Uzdravení duše...*, doslov.

¹⁹⁸ Martin H. PADOVANI SVD, *Hojenie zranených emócií...*, s.104-105.

¹⁹⁹ Porov. Martin H. PADOVANI SVD, *Hojenie zranených emócií...*, s. 107

Vnútorne traumatizovaný človek potrebuje o svojich ranách, o svojich zážitkoch z minulosti hovoriť druhým ľuďom. Mal by hovoriť pravdivo, nič neprikrášľovať ani neospravedlňovať. Takto sa učí konfrontovať s *realitou života*, pretože „dosiaľ (...) žil z ilúzií a kompenzoval svoje vnútorné zranenia prekypujúcou aktivitou.“²⁰⁰ Celkovo zranení ľudia si často vytvoria vlastný fiktívny svet, akýsi druh bezpečia, ktorý im pomáha prežiť v ťažkej realite života. V procese uzdravenia skrze Pravdu by mali postupne rásť v odovzdanosti Bohu a vo vernosti vo vzťahoch k ľuďom i skrze rozlíšenie pocitov od skutočnosti.

Rodičia vychovávali deti spôsobom, ktorí si osvojili od svojich rodičov, preto, hoci si to často neuvedomujú, opakujú rovnaký model výchovy, pre ktorý si sami dosť vytrpeli. Alebo vychovávajú dieťa presne opačne, ale už si nevšímajú potreby dieťaťa.²⁰¹ V integrálnom prístupe nejde o znemožnenie rodičov pred ich vlastným dieťaťom, ale ide o vyjavenie vecí takých aké boli a možno aj sú, pričom dostávame na ne iný pohľad, pohľad lásky a odpustenia voči rodičom. Ide tu o snahu pochopiť správanie rodičov a nie ich zavrhať a odsudzovať. Takto postupne dochádza k zmenám vo vzťahoch v rodinných väzbách, vďaka novému pohľadu na seba i na druhých, ktorý zranená osoba získava. Je to pohľad Božieho milosrdenstva a chápacej lásky, ktorý je darom Božím zranenému človeku. Boh takto trhá putá hnevov a do mnohých generácií privádza odpustenie.

Zranený človek, ktorý je síce dospelý, často v niektorých situáciách jedná s hnevom a horkosťou zraneného dieťaťa, ktoré v svojom detstve prežilo ublíženie dospelým. Jediná cesta uzdravenia je *odpustenie* rodičom a ostatným, skrze sviatosť zmierenia a modlitbu spoločenstva, v ktorých Boh oslobodzuje a rozväzuje od pút hriechu odsúdenia. I také veľké životné rany ako znásilnenie a incest môže Boh uzdraviť tak, že aj keď zranený človek nedokáže odpustiť pre bolesť, ktorá zo spomienok plynie, v zjednotení s Kristom to dokáže. Slová sv. Pavla: „Už nežijem ja, ale žije vo mne Kristus. (Gal 2,20)“, sú dôkazom toho, že Boh je ten, kto v človeku odpúšťa, kto miluje a kto obnovuje vzťahy. A tiež veta „Stačí ti moja milosť, lebo sila sa dokonale prejavuje v slabosti.“ (2 Kor 12, 9); znamená v praxi to, že keď uznám svoju slabosť, prichádza Božia milosť a pomáha mi odpustiť.²⁰² Vždy však zakúšame, že už aj uznanie svojej slabosti je Božou milosťou. Tak nemusíme žiť pod maskou perfekcionizmu, ale môžeme si priznať svoje slabosti a zlyhania pred druhými bez zbytočného smútku a pokorenia, uvedomujúc si vlastnú hodnotu.

²⁰⁰ Jean VANIER, *Rodí se nová naděje...*, s. 119.

²⁰¹ Porov. Catherine SALADIN-GRIZIVATZ, *Rodičovská autorita*, Praha 2002, s. 9-10.

²⁰² Porov. Paula SHIELDS, JoAnne SEKOWSKY, *Uzdravení duše...*, s. 37.

Službu kombináciou oboch prístupov môžu využiť i ľudia, ktorí sami seba pokladajú za neveriacich. Aj tým, rovnako ako veriacim, by malo spoločenstvo venovať čas potrebný na službu v úcte a s vedomím, že tento priestor je určený práve tomu, kto prišiel a potrebuje pomoc. Tak i neveriaci, či hľadajúci môže zakúšať lásku Boha, ktorú mu spoločenstvo bratov a sestier daruje.

ZÁVER

„Čo je to dôvera (...) a odkiaľ pochádza? Z hlavy alebo zo srdca? (...) Myslím, že zo srdca a je to Boží dar. Takže pokiaľ ľudia vstúpia do Božej prítomnosti, môžu navzdory všetkým prekážkam znovu získať vzájomnú dôveru.“²⁰³ Znalec ľudských duší a života v spoločenstve – Jean Vanier- hovorí: „Dôvera je niečo, čo sa musí zakúšať a čo musí stále rásť. (...) Často rastie až po utrpení, po veľkých ťažkostiach, po napätiach, ktoré preverili vernosť.“²⁰⁴ Dôvera v Boha prináša dôveru v seba a nádej; dôveru, že si so svojimi ťažkosťami poradíme, že nám Boh dal schopnosť zvládnuť život, že Boh v našom živote obráti aj zlo na dobro.²⁰⁵ Niektoré rany z minulosti v živote človeka zostávajú, ale sú prekryté Božou láskou, odpustením a láskou bratov a sestier. Na bolestné spomienky sa dokáže uzdravený človek pozeráť s novou dôverou nie ako na nutné zlo, ale ako na niečo, čo Boh dopustil, aby to v živote premenil a využil na dobré – dokonca ako istú „hrivnu“, ktorá človeku slúži na lepšie chápanie bolesti druhého.

„Je skoro nemožné prejsť životom, pričom by sme neboli nejakým spôsobom zranení. Ak tieto vnútorné zranenia zostanú neošetrené, pôsobia bolesť, osamelosť a nepokoj. Naše zranenia nám sťažujú (či priamo zabraňujú), aby sme mohli mať uspokojivé vzťahy ako v rovine ľudskej, tak s Pánom. Ale vďaka Bohu – keď Ježiš zomrel na kríži, svojou smrťou zaplatil cenu za naše úplné uzdravenie.“²⁰⁶

Takže, „každý z nás v sebe nesie zranenie a ranu. Je to otvorená rana nášho vlastného osamotenía, z ktorého sa snažíme uniknúť nadmernou aktivitou, sledovaním televízie a tisíckami ďalšími vecami. (...) Pokiaľ sme mladí, sme schopní zakryť túto nespokojnosť dynamickosťou veľkorysosti. Z prítomnosti utekáme tak, že sa premietame do budúcnosti s nádejou, že zajtra pôjde všetko lepšie. Keď ale okolo štyridsiatky budúcnosť prejde okolo a my túto ranu neuspokojenosti stále nosíme v sebe, hrozí nám, že stratíme odvahu pri zistení, že už žiadne veľké plány do budúcnosti nemáme. Okrem toho v sebe nesieme všetku ochabnutosť a vedomie viny za minulosť. (...) Túto ranu môžeme prijať len vtedy, keď si uvedomíme, že nás Boh miluje takých, akí sme a že tajomným spôsobom v tejto rane prebýva Duch Svätý. (...) musíme byť rozhodnutí žiť pre druhého.“²⁰⁷ Podľa V.

²⁰³ Paul TOURNIER, *Osamělost mezi lidmi...*, s. 36.

²⁰⁴ Jean VANIER, *Rodí se nová naděje...*, s. 45.

²⁰⁵ Porov. MARTIN H. PADOVANI SVD, *Hojenie zranených emócií...*, s. 18.

²⁰⁶ Paula SHIELDS, JoAnne SEKOWSKY, *Uzdravení duše...*, doslov.

²⁰⁷ Jean VANIER, *Rodí se nová naděje...*, s. 119

Frankla je človek celým vlastne len tam, kde sa úplne odovzdáva inej osobe, pričom sám seba prehliada a tak sám seba uskutočňuje.²⁰⁸

Problematiku uzdravenia zranenej dôvery by sme mohli rozoberať ešte obšírnejšie: ako pôsobia emocionálne vplyvy z detstva v živote ženy, v živote muža; ako prežíva vnútorné traumy človek telesne alebo mentálne postihnutý; človek v rôznych životných kultúrach, v rôznom spoločenskom postavení, atď. V práci som vybrala len niektoré vnútorné poranenia z detstva a opísala ich vplyv na život a vzťahy človeka len veľmi všeobecne, nakoľko je to téma značne rozsiahla. To, čo možno považovať za jednotné, za spoločné pre všetky kategórie ľudí som sa pokúsila načrtnúť: skutočnosť, že súčasné problémy nedôvery ľudí vo vzájomných vzťahoch s následným odrazom na vzťah k Bohu je možno „liečiť“ len vzájomnou láskou, ktorú dáva ľuďom Boh. Problém opustenosti, depresí a preplnených psychiatrických a psychologických zariadení je možné riešiť návratom k obnove tajomstva Cirkvi ako živej rodiny s fungujúcimi vzťahmi lásky a prijatia vo vzájomnej úcte a pochopení.

Ak je choroba obrazom pomínutelnosti človeka a obmedzenosti jeho života spôsobená odmietnutím Božej spásy, potom uzdravenie znamená v prvom rade vykúpenie človeka z jeho pomínutelnosti skrze dar večného života a až potom, ako prídavok, je uzdravenie tiež oslobodením od príznakov. Už v prvotnej Cirkvi nebol k uzdravovaniu spôsobilý len lekár, ale hlavne Cirkev. A tak i v dnešnom svete by mal jednotlivec nájsť bezpečie v ľudskom spoločenstve, ktoré mu dnes väčšinou chýba. A to i skrze Božiu lásku a novú skúsenosť spojenia s bratmi a sestrami.²⁰⁹ „Náš vzájomný vzťah sa menuje – Kristus. (...) Od nášho vzťahu k tomu alebo onomu bratovi závisí náš večný osud. (...) Blíženská láska je teda teplomerom našej lásky k Bohu.“²¹⁰

Takto sa môže obnoviť dôvera v každej osobe zvlášť a tiež dôvera v spoločenstve osôb. Teologálne čnosti viera, nádej a láska darované človeku Bohom, môžu v praxi zažiariť vďaka každému kresťanovi, ktorý skutočne žije svoj osobný dôverný vzťah k Trojjedinému Bohu v tajomstve Cirkvi. To je i svedectvo mnohých teológov a svätých, ktorí svoj duchovný život postavili na prežívaní povolania človeka stvoreného na obraz Boží do spoločenstva lásky Najsvätejšej Trojice. Duchovná skúsenosť synovského vzťahu človeka k Bohu sa stala prameňom lásky v medziľudskom vzťahu. Boh je spoločenstvom osôb v Trojici a učí nás dialógu, vzájomnej komunikácii skrze súciti, pochopenie, odpustenie a lásku.

²⁰⁸ Porov. Viktor FRANKL, *Lékařská péče o duš...*, s. 147.

²⁰⁹ Porov. Michael MARSCH, *Uzdravování skrze svátosti...*, s. 18-20.

²¹⁰ Vilam HOŤKA, *Jubilejný rok s Cirkvou...*, s. 16.

Výzvou pre všetkých kresťanov je uvedomiť si svoju vlastnú hodnotu Božieho milovaného syna a dcéry, zdieľať s druhými svoj život a utvárať vzťahy lásky. Preto uzdravenie celého človeka znamená vrátiť sa naspäť k tomu, že človek je tvor telesný i duchovný, že potrebuje nielen uzdravenie tela, ale i duše - oslobodenie od hriechu. „Úplné zdravie, ktoré nám ponúka Boh, spočíva v tom, že prejdeme zo života otrokov hriechu k pravej slobode (Rim 6, 12-20), od zatratenia k oslobodeniu od viny, z moci tmy do svetla (Kol 1, 13), zo života v zlobe a závidi k životu v radosť a svätosti (Tit 3, 3-5), od života detí diablových k životu Božích detí (1 Jn 3, 1-3). To je uzdravenie!“²¹¹ Z rodín sme si priniesli i negatívne dispozície, ktoré v nás pôsobia, že sa chováme podľa nesprávnych modelov - vzorov získaných výchovou vo vzťahoch v rodinách, ale to neznamená, že je to pre nás určujúce a nemôže sa to v našom živote zmeniť. „Tak ako biblický ľud, sme povolani zmeniť sa a my veríme, že to dokážeme. Neváhajme teda preskúmať to, v čom uspela, aj to, v čom zlyhala naša pôvodná rodina, ktorej vplyv v hĺbinách našich sŕdc a myslí zvoľna prečkáva.“²¹²

To, že zmysel pre vieru a dôvera je v človeku hlboko ukrytý zaznamenáva aj fakt, že niektorí presvedčení ateisti, ktorí po dobu svojho života úplne odmietali veriť v ‘nejakú vyššiu bytosť’, alebo v nejaký vyšší zmysel života, na smrteľnej posteli ukázali svojim umieraním to, čo neboli schopní ukázať v priebehu života: útočisko, ktoré sa nielen vysmieva ich svetovému názoru, ale nemôže byť ani racionalizované. Objavuje sa úplná dôvera, ktorá nevie o tom, komu je prejavovaná, ani o tom, čomu sa tu dôveruje, a predsa vzdoruje poznaniu o neblahej prognóze.²¹³

Kríza dôvery v súčasnej dobe je nielen problémom ľudstva, ale i výzvou k zmene a k riešeniu situácie. K zmene v postojoch ľudí, v ich návrate k pravým hodnotám a k hľadaniu Pravdy. Je cestou, na ktorej si ľudia kladú otázky o zmysle utrpenia a o zmysle vlastnej existencie. Nemusí zostať cestou strachu a beznádeje nad vlastným vnútorným utrpením človeka, ani cestou opustenosti a sklamaní do budúcich dní. Môže byť cestou nádeje, vzájomného odpustenia a lásky vo vzťahoch. Práve vďaka láske Boha, ktorú nám zjavil skrze smrť a zmŕtvychvstanie Ježiša Krista a v Duchu Svätom je rozliata do sŕdc ľudí. Je na každom jednotlivcovi, či chce vykročiť na túto cestu sebadarovania sa Bohu v službe bratom a sestrám.

²¹¹ Tom FORREST, José H. Prado FLORES, *Ježiš ma uzdravuje...*, s. 19.

²¹² Martin H. PADOVANI SVD, *Hojenie zranených emócií...*, s. 108.

²¹³ Porov. Viktor E. FRANKL, *Lékařská péče o duši...*, s. 198.

PREHĽAD POUŽITEJ LITERATÚRY

PRAMENE

- DE FIORES, Stefano, GOFFI, Tullo., *Slovník spirituality*, Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladateľstvá, 1999. ISBN 80-7192-338-9
- FRANKL, E.Viktor, *Lékařská péče o duši. Základy logoterapie a existenciální analýzy*, Brno: Cesta, 1994. ISBN 80-85319-39-X
- FRIELINGSDOFR, Karl, *Falešné představy o Bohu. Jejich vznik, odhalení a překonání*, Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladateľstvá, 1995. ISBN 80-85527-94-4
- HOŤKA, Viliam, *Jubilejný rok s Cirkvou*, Láb, 1983, nepublikované
- KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1999. ISBN 80-7162-259-1
- MARSCH Michael, *Uzdravování skrze svátosti*, Praha: Portál, 1992. ISBN 80-85282-34-8
- ŠPIDLÍK Tomáš a kol., *Spiritualita, formácia & kulturácia*, Velehrad: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 1995. ISBN 80-901957-1-7
- TOURNIER, Paul, *Osamělost mezi lidmi. Příčiny a důsledky, východiska a řešení osamělosti*, Praha: Návrat domů, 1998. ISBN 80-85495-15-5

SEKUNDÁRNA LITERATÚRA

- AURELIUS, Augustinus, *Vyznania*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1948.
- AUGUSTYN, Józef, SJ, JEDLIŃSKI, Krzysztof, SANTORSKI, Jacek, *Terapia a pastorácia*, Trnava: Dobrá kniha, 1999. ISBN 80-7141-260-0
- BAUMGARTNER, Isidor, *Pastoralpsychologie*, Düsseldorf: Patmos, 1990. ISBN 3-491-77797-6
- BENNER G.David, *Hojenie emocionálnych poranení*, Nitra: Nádej, 1992. ISBN 80-7120-021-2
- BRONINO, Giuseppe, MARASCA, Mauro, *Citový život zasvätených*, Bratislava: Vydavateľstvo Serafín, 2004. ISBN 80-88944-92-9
- CORETH, Emerich, *Co je člověk? Základy filozofické antropologie*, Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-098-2
- CRABB, Larry, *Manželství je vztah*, Praha: Návrat domů, 1994. ISBN 80-95495-31-7
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, *Gaudium et spes. Pastorálna konštitúcia o Cirkvi v dnešnom svete*. In *Dokumenty II. vatikánskeho koncilu*, Praha: Zvon, 1995, s.173-264. ISBN 80-7113-089-3
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, *Lumen gentium*, In *Dokumenty II. vatikánskeho koncilu*, Praha: Zvon, 1995, s. 29-100. ISBN 80-7113-089-3
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, *Sacrosanctum concilium*, In *Dokumenty II. vatikánskeho koncilu*, Praha: Zvon, 1995, s. 125-171. ISBN 80-7113-089-3
- ERIKSON, H. E., *Dětství a společnost. Osm věků člověka*, Praha 2002.
- CUSKELLY, J.E., *Současná spiritualita. Duchovní život z hlediska současné psychologie*, Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladateľstvá, 1994. ISBN 80-85527-70-7
- FLORENDOVÁ, Grácia, *Ved' som tvoj...*, Sereď, 1997. ISBN 80-967851-2-5
- FORREST, Tom, FLORES, Prado H. José, *Ježiš ma uzdravuje*, Bratislava: LÚČ, 1993. ISBN 80-7114-104-6
- GAUCHER, Guy, *Životopis Terezie z Lisieux*, Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladateľstvá, 1997, ISBN 80-7192-181-5
- GRIZIVATZ-Saladin, Catherine, *Rodičovská autorita*, Praha: Portál,s.r.o., 2002. ISBN 80-7178-676-4

- GUARDINI, Romano, *Životní období. Jejich etický a pedagogický význam*, Praha: Zvon, 1997, ISBN 80-7113-189-X
- HALL, S. Calvin, LINDZEY, Gardner, *Psychológia osobnosti. Úvod do teórií osobnosti*, Bratislava: MEDIA TRADE, spol. s r.o., Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1999. ISBN 80-08-03001-1
- HERIBAN, Jozef, *Úvod do Samuelových kníh*. In *Sväté Písmo Starého i Nového zákona*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1996. ISBN 80-7162-152-8
- HOŤKA, Viliam, *More v kvapke vody*, Láb, 1981, nepublikované
- CHICAUD, Bernard-Marie, *Sebedůvěra*, Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-662-4
- JAKEL, Michael, OCD, *Domov a bezdomoví Terezie z Lisieux*. In: *Učitelka prostoty. Spiritualita svaté Terezie z Lisieux*, sborník článků, Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladatelství, 1997. ISBN 80-7192-258-7
- KAFKA, Jozef, a kolektiv, *Psychiatria. Učebnica pre lekárske fakulty*, Martin: Osveta, 1998. ISBN 80-88824-66-4
- KASTOVÁ, Verena, *Krize a tvořivý přístup k ní. Typy životních krizí, jejich dynamika a možnosti krizové intervence*, Praha: Portál, s.r.o., 2000, ISBN 80-7178-365-X
- LACAN, Francois-Marc, OSB, heslo *Důvera*. In *Slovník biblickej teológie*, DUFOUR-LÉON, Xaver a kol., Zagreb: KRŠĆANSKA SADAŠNJOST, 1990, copyright: Bratislava: Dobrá kniha
- MEIER, Paul, MUDr., MINIRTH, Frank, MUDr., *Od deprese ke štěstí? Příznaky, příčiny a léčení deprese*, Praha: Návrat domů, 1998. ISBN 80-85495-82-1
- MOLINIÉ, D.-M., *Vybírám si všechno. Život a poselství Terezie z Lisieux*, Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-483-0
- OPATRŇÝ, Aleš, *Pastorační péče v méně obvyklých situacích. Část I.*, Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském, 2001.
- PADOVANI, H. Martin, SVD, *Hojení zraněných emocí. Zdolávanie životných rán*, Nitra: NITRA-SVD, 1999. ISBN 80-85223-49-X
- PECK, Scott, M., *Lidé lži. Psychologie lidského zla*, Olomouc: Votobia, 1996. ISBN 80-7198-148-6
- PECK, Scott, M., *Nevyšlapanou cestou. Nová psychologie lásky, tradičních hodnot a duchovního růstu*, Praha: Argo, 1996. ISBN 80-7203-036-1
- PLATTIG, Michael, OCarm, *Terezie z Lisieux – „Dějiny duše“ jako dějiny osvobození*. In: *Učitelka prostoty. Spiritualita svaté Terezie z Lisieux*, sborník článků, Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladatelství, 1997. ISBN 80-7192-258-7
- POSPÍŠIL, Ctirad, Václav, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Praha: Krystal OP, 2002. ISBN 80-85929-53-8
- RAŠLOVÁ, K., KOŠČ, M., *Psychológia a pastorácia 2. Príprava na životné povolanie manželstvo a rodičovstvo. Zborník prednášok*, Bratislava: Centrum rodiny, 1992. ISBN 80-85595-00-1
- RATZINGER, Jozef, *Auf Christus schauen*, Freiburg im Breisgau: Herder, 1989. ISBN 3-451-21481-4
- RIENECKER, Fritz, *Sprachlicher Schlüssel zum Griechischen Neuen Testament*, Neumünster: G. Ihlhoff, 1938
- SANDFORD, Paula a John, *Seminár Vnútorne uzdravení a rodina*, Bernolákovo: MANNA, 1992. ISBN 80-85744-00-7
- SHIELDS, Paula, SEKOWSKY, JoAnne, *Uzdravení duše. Jak Bůh uzdravuje zranění, která s sebou přináší život*, Praha: Eirene, 1994. ISBN 80-901318-2-4
- SCHLIER, Heinrich, *Nun aber bleiben diese Drei*, Einsiedeln: Johannes Verlag, 1971
- SCHÖNBORN kardinál Christoph, *Přijmout Ježíše jako Krista. Podněty k prohloubení víry*, Praha: Nakladatelství Paulinky, 2005. ISBN 80-86025-80-2
- SCHÜTZ, Christian, *Praktisches Lexikon der Spiritualität*, Freiburg im Breisgau: Herder, 1992. ISBN 3-451-22614-6

- SION, Victor, *Duchovní realismus Terezie z Lisieux*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1992. ISBN 80-85527-03-0
- SIX, Francois, Jean, „Malá“ Terezie. *Terezie z Lisieux, Světice „malé cesty“*, Brno: Cesta, 1990. ISBN 80-900087-3-9
- SPRINGER, Jürgen, *Der Wille zum Sinn, Christ in der Gegenwart*, 11.6.2005, 57 Jahrgang, nestr.
- STERTENBRINK, Rudolf, *Iba láska. Slova sv. Terézie z Lisieux*, Bratislava: Alfa, 1991. ISBN 80-05-00955-0
- VANIER, Jean, *Rodí se nová naděje (Čím je a má být komunita)*, Praha: Zvon, 1997. ISBN 80-7113-160-1
- ZVĚŘINA, Josef, *Teologie agapé. Dogmatika. Svazek I.* Praha: Scriptum, 1992. ISBN 80-85528-19-3

OBSAH

ÚVOD.....	3
1. POVOLANIE ČLOVEKA DO DÔVERNÉHO SPOLOČENSTVA.....	4
1.1. Biblické východiská.....	4
1.1.1 Dôverný vzťah a „božské“ čnosti z pohľadu teológov.....	7
1.2 Psychologický pojem dôvery a emocionálneho zranenia.....	14
1.2.1 Antropologický aspekt pojmu dôvera.....	14
1.2.2 Pojem dôvera z hľadiska vývinovej psychológie.....	16
1.2.3 „Emocionálne zranenia“ ako psychologický pojem.....	19
1.3 Kríza dôvery v Boha ako dôsledok krízy dôvery v človeka.....	23
1.3.1 Kríza dôvery v medziľudských vzťahoch	23
1.3.2 Duchovné dôsledky krízy dôvery	26
2. FORMY A SPÔSOBY UZDRAVENIA ZRANENEJ DÔVERY.....	32
2.1 Uzdravenie skrze sviatosti a modlitbu.....	32
2.2 Uzdravenie prostredníctvom psychoterapeutických postupov.....	37
2.3 Uzdravenie kombináciou oboch prístupov	40
ZÁVER.....	46
PREHĽAD POUŽITEJ LITERATÚRY.....	49
OBSAH.....	52
ANOTÁCIA.....	53

ANNOTATION

Elena Hotárová, CRISIS OF THE TRUST OF MANKIND IN GOD. Praha 2006, 53 s. - Thesis presents contemporary problematic issue of crisis of trust of modern man in relation to other human beings and God on the basis of psychological and theological aspect. The term trust as an expression of theological virtues is explained on the basis of biblical solutions and systematic theological reflection, which encompasses the view of the theologians.

Anthropological aspect is reflected in closer look at psychological aspect of trust and emotional wound and also in fundamental outline of the mechanism of the relationships between the trust in man and the trust in God. Author's part indicates some forms and concepts of inner healing of a Christian or a non-believer, of the original entity, which only finds its complete recovery in the profound relationships of trust.

Healing is presented as a process based on the interaction of God and human.

Key phrases:

Trust

Relationship

Emotional wounds

Crisis

Healing

